

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Ἑμμ. Γενεράλι Δύο Ιστορικά ἔγγραφα. Ἀγχιπαγγέλου Ἐπρουχάκη Τὰ ἐν Βενετία ἀρχεῖα τῆς Βενετοκρατομένης Κρήτης. Μοριέττης Μινώτου Οἱ πόλεμοι τῆς Βενετίας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Βενετοκράτειαν ποίησιν. ΚΡΗΤΗ. † Στεφάνου Ξανθοῦδίου Δύο ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί. — Διονυσίου Ζακροῦδου Α. Φιλαρὰ ποίημα διὰ τὴν πολιτείαν τοῦ Χάνδακος. Ν. Β. Γεωργιάδης τῆς Γεν. κτῆς περὶ Κρήτης βιβλιογραφίας συμπλήρωμα πρῶτον. Ν. Β. Γεωργιάδης Τοπωνυμίαι τοῦ χωρίου Ἄγριες. Ἰ. Ε. Μελιουδάκη Λουσιανά. — Βιβλιοκρίσεις, Σημειώματα, Νέα βιβλία Ἡ κίνησις τοῦ περιοδικοῦ κ.λ.π.

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡ. 15

ΙΟΥΛΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1928

ΕΤΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΕΜΜ. Γ. ΓΕΝΕΡΑΛΙ, δ. φ. Γυμνασιάρχου

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
 ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ⁽¹⁾

Διατρίβων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου 1928 ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Κυρίας Γωνιάς Κισιάμου εὑρον τὰ δύο παρατιθέμενα ἐγγραφα.

Τὸ ἐν τούτων εἶναι τοῦ 1831 ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλή τῆς Αἰγύπτου διὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ, τοῦ φέροντος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Κρήτης τὴν προσωνομίαν Κι ρ ι δ λ η ς (Κρητικός), καὶ εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ μεμβρανώδους χάρτου τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ, ἐν Καστελλίῳ Κισιάμου. Τὸ δὲ ἄλλο εἶναι τοῦ 1813 μόνον Ἑλληνιστὶ.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σχηματίζει διπλούμενον εἰς τὸ μέσον δύο πλευράς. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἐκ τούτων ἐσωτερικῶς εἶναι τὸ τουρκικὸν κείμενον κατὰ τὴν συνήθη ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ γραφὴν οὐχὶ δὲ καθ' ὄριζοντίαν διεύθυνσιν ἀλλὰ κατὰ πλαγιαζούσαν, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζονται δύο τετραγωνικοὶ διάκενοι χώροι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τοῦ χάρτου γωνιῶν ἄνω δεξιὰ καὶ κάτω ἀριστερὰ. Ἐν τῇ ἄνω κενῇ χώρῳ εἶναι ἡ σφραγίς, δύο ὠσειδεῖς κύκλους σχηματίζουσα, γέμοντας γραμμάτων, ἐν οἷς διέκριναι τὸ Ἀλή—Μουσταφᾶ, κάτω δὲ ἡ τουρκικὴ χρονολογία. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς εἶναι ἡ μετάφρασις, σύγχρονος πρὸς τὸ κείμενον, ὡς δεικνύει ἡ μελάνη, οὔσα ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ κειμένου. Ὁ μεταφραστὴς ἢ ὁ γράψας τὴν μετάφρασιν δὲν εἶναι ἄμοιρος γραμματικῆς μορφώσεως ὡς ἐμφαίνει ἡ ὀρθογραφία κεφαλαιώδη τινὰ μόνον γράμματα παρημέλησεν, ἀλλ' ἡ ὀρθογραφία εἶναι σχεδὸν ἄμεμπτος καὶ τὸ λεκτικὸν καθαρῶτατον, ἔχον ἐλαχίστας μόνον λέξεις μὴ καθαρῶς τύπου, τουρκιζούσας.

Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου εἶναι προστατευτικὸν τῆς Μονῆς Κυρίας Γωνιάς ὑπὸ τε θρησκευτικὴν ἔποψιν καὶ περιουσιακὴν.

Τὸ δευτέρον ἐγγραφοῦν, εἶναι ὡς προέγραψα τοῦ 1813, γεγραμμένον ἐν χωρίῳ Ἀσκύφου τῆς ἐπαρχίας Σφακιῶν. Εἶναι δὲ γεγραμμένον παλαιογραφικῶς, ὡς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τοῦ ἡ' αἰῶνος βιβλία. Ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἄγνωστον πρᾶγμα εἰς τὸν γράψαντα τοῦτο· καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν λέξεων ὡσαύτως. Πρὸς τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους αἰσθάνεται ἀποστροφὴν γενικῶς. Μόνον τὴν περισπωμένην στέργει, ἀλλὰ τὴν θέτει κατὰ βούλησιν οὐχὶ ἐπὶ τῆς τονιζομένης συλλαβῆς καὶ ἐνίοτε ἐπὶ συμφώνων. Τὸ ψιλὸν πνεῦμα ἔχει δις ἢ τρίς καὶ τὸν δξὸν τόνον ὡσαύτως. Τὸ περιεχόμενον εἶναι διδακτικόν. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρ-

κίας δὲν ἐτόλμα νὰ χαρακτηρίσῃ μίαν πρᾶξιν ἄνευ τῆς γνώμης τῶν προκρίτων (γεροντάδων) τῶν Σφρακιῶν. Καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι ἐκφραστικὴ καὶ ὠραία.

Ἴδου τὰ ἔγγραφα :

Μουσταφᾶ Πασσᾶς. Καὶ Ὁσουμὰν Νουρεδδίν μπέης.

Κατὰ τὴν φιλανθρωπίαν ὅπου σήμερον φανερώνει εἰς ἄλους τοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης ὁ Ἀντιβασιλεὺς Μεχμέτ- Ἀλή ἐφέντης μας ἡ ὁποία θέλει νὰ ἐξαπλώνεται καὶ νὰ ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς ἄλους τοὺς χριστιανοὺς διὰ νὰ δύνανται νὰ παρακαλῶσι τὸν παντοδύναμον Θεὸν ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου στερεώσεως τοῦ ὕψους του. Κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ἡμεῖς οἱ διορισμένοι ἀπὸ τὴν ὑψηλότητα του εἰς ἀποκατάστασιν καὶ ἡσυχίαν τῶν Χριστιανῶν τῆς Κρήτης ἀκολουθοῦντες τὴν ἰδίαν γνώμην καὶ φιλανθρωπίαν καὶ βουλόμενοι τὴν ἄνετον καὶ ἐλευθέρων ζώων τῶν χριστιανῶν, προστάζομεν διὰ τοῦ παρόντος μπουγιουρουλτοῦ μας, (2) κανένας Τοῦρκος μικρὸς ἢ μεγάλος νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ πειράξῃ τὸ μοναστήριον τὸ Γωνιὰ εὐρισκόμενον κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Κισάμου· μήτε τοὺς καλογέρους καὶ δουλευτάδες του νὰ διορίξῃ εἰς κανέναν χρισμέτι (3) μικρὸν ἢ μεγάλον. Μήτε τὰ ζῶα των νὰ μὴ πειράζωνται ἀπὸ κανένα, μήτε νὰ μὴν ἔχη τὴν ἄδειαν κανένας Τοῦρκος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸ χωρὶς τὸ θέλημα τῶν καλογέρων, μήτε κἂν μετὰ τὴν γλῶσσαν νὰ μὴ δύνανται νὰ εἴπῃ εἰς αὐτοὺς τὸν πρᾶμικρὸν σκληρὸν λόγον. Ἐν ἐνὶ λόγῳ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς περιοχῆς τῶν μοναστηριακῶν πραγμάτων προστάζομεν νὰ μὴ πειράζεται δόλου.

Πρὸς τοῦτο δίδομεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακτίξωσι καὶ ἀνακινίξωσι τὸ μοναστήριόν των ὅποτε χρειασθῇ καὶ ὅποτε λάθωσι καιρὸν διὰ νὰ κάνουν τὸ προσκύνημά των ἐλευθέρως καὶ μετ' ἄνεσιν κατὰ τὴν ἰθρησκείαν των.

Διὰ τοῦτο ἐγράφη τὸ παρὸν μπουγιουρουλτοῦ καὶ ἐδουλώθη παρ' ἡμῶν καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς καλογέρους τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου διὰ βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν Καστέλλι Κισάμου : τὴν 22 : Μαρτίου : Σφραγίς (μουχοῦρι)
1831 :

Καὶ τὸ νὰ πῆγαίνε ὁ Πολιὸς Παπαδάκης στὴ μαδᾶρα στὸ κυνήγι καὶ εἶχεν χαμένα ὁ Κωσταντῆς Ζουλάκης τρία ἄρνια καὶ τότε παρήγγειλε ἄνε τὰ εἶδει νὰ τοῦ λαλεῖν (4) καὶ εὕρισκοντα στὴ μαδᾶρα καὶ τὰ ἐλλάλιν καὶ μετὰ τὸ νὰ μὴν ἐπιένανε ἐπίασεν μίαν πέτρα καὶ σκότωσεν ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἓνα καὶ ἔφερέν τα στὸ Ἰμιούριν, καὶ μετὰ τοὺς ἀζωντανὰ καὶ τὸ εἶπεν τοῦ Κωσταντῆ Ζουλάκιν γιὰ νὰ τὰ κάμῃ ζάπτην (5) ὅμως δὲν ἦσανε ἰδικάν του καὶ τὸ ἐδιαλάλησεν καὶ ὄλων των χωριανῶν, ὅμως μετὰ τὸ νὰ μὴ βρεθῇ ὁ νοικοκύρης τως εἶπεν ὁ Πολιὸς Πιτζίκου-

λάκις πῶς ἦταν ἰδικά του καὶ μὲ τὸ νᾶχη τὸ ἔναν ἀρνὶ ὁ ἄνωθεν Πολιὸς σκοτωμένον, τοῦ εἶπεν ὁ Πολιὸς Πιτζικουλάκις νὰ τοῦ τὸ πληρώσῃ—καὶ μὲ τὸ νᾶ τῶχη φαγωμένο—τὴν ἔπιασεν κλεψιάν(6) αὐτὸς ὁ Πολιὸς Πιτζικουλάκης καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ πλερωθῇ. Καὶ ἦλθεν ὁ Πολιὸς Παπαδάκις ἐμπροστά μου στὰ Σφακιὰν καὶ ἦλθαν ἀπὸ χωρίον Ἄνωπολι γεροντάδες καὶ ἀπὸ τὰ Σφακιὰν καὶ ἀπὸ τοὶ Κομητάδες καὶ ἀποῦ τ' Ἀσκύφου. Καὶ καθὼς φανερώων εἶπε τὴν ὑπόθεσιν ὁ ἄνωθεν Πολιὸς Παπαδάκις ἐμπροστά μου καὶ ἐμπροστά τῶν γεροντάδων ὅμως δὲν ἐπίσταν καθέλου κλεψιάν καὶ ἀδίζαρεν(7) καὶ τὸν Πολιὸν Πιτζικουλήν μὲ τὸ μάρτυράν του γιὰ νᾶλθουν ἐμπροστά μου καὶ ἐμπροστά τῶν γεροντάδων, ὅμως δὲν ἦλθε καὶ ἔβγαλεν καὶ φετουφᾶν(8) ὁ ἄνωθεν Πολιὸς Παπαδάκις καὶ φανερώνει ὅτι δὲν εἶναι κλεψιάν καὶ μὲ τὸ νᾶ πῆ τοῦ Καστελλίου οἱ γεροντάδες καὶ νὰ φανερώη καὶ ὁ φετουφᾶς ὅτι δὲν εἶναι κλέφτης τοῦ δίνω παρὸν τεμεσουκι(9) νὰ μὴν ἔχη κμμίαν πείραξι ἀπὸ κανένα γιὰ τούτη τὴν ὑπόθεσιν.

Ἐνδοξώτατος Ἀπτούλ—Ἀχμέτ Ἐφέντης καὶ Μουτεβελιαγᾶς(10) τῶν Σφακιῶν δίνω τὸ παρὸν τεμεσουκι τᾶνωθεν Πολιῶν.

Χανία Αὐγούστος 1928

E. Γ. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Σημειώσεις τοῦ Εἰδηγιοῦ

(1) Βλέπε καὶ ἐφημερίδα «Παρατηρητής» εἰς φύλλα 29 καὶ 30 Αὐγούστου ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἐγγράφα τηρηθείσης τῆς ὀρθογραφίας πων. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου τὰ λάθη ἦσαν ὀλίγα, τοῦ δευτέρου ὅμως τόσον πολλὰ ὥστε κατήντα κυριολεκτικῶς ἀδιάβαστον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη διὰ τὴν δημοσίευσιν παρομοίων ἐγγράφων εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὀρθογραφίας ἀφιεμένου τοῦ λεκτικοῦ τύπου ὡς ἔχει, διὰ τοῦτο ἀποκατέστησα τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τῶν δύο κειμένων, καθ' ὅσον ὁ κ. γυμνασιάρχης ἄλλου ἀπησχολημένος δὲν ἠδύνατο νὰ σχολιάσῃ τὰ δημοσιευόμενα ἐγγράφα. Πόσον ὠφέλιμος καὶ λογικὴ εἶναι ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον δημοσίευσις θέλει ἐνοήσῃ τις ἐὰν ἀποβλέψῃ εἰς τὸ βον ἐγγραφον δικαστικῆς ὄν φύσεως, τὸ ὅποιον θὰ ἦτο ἄχρηστον εἰς χεῖρας νομομαθοῦς μὴ ἔχοντος τὴν ὑπομονὴν νὰ διαχωρίσῃ λέξεις ἀνορθογράφους διὰ νὰ εὔρη τὸ νόημα, ἢ μὴ γνωρίζοντος τὴν διάλεκτον εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐγγραφον ἔχει γραφῆ.

(2) μπουγιουρουλτοῦ=διάταγμα (τουρκ.).

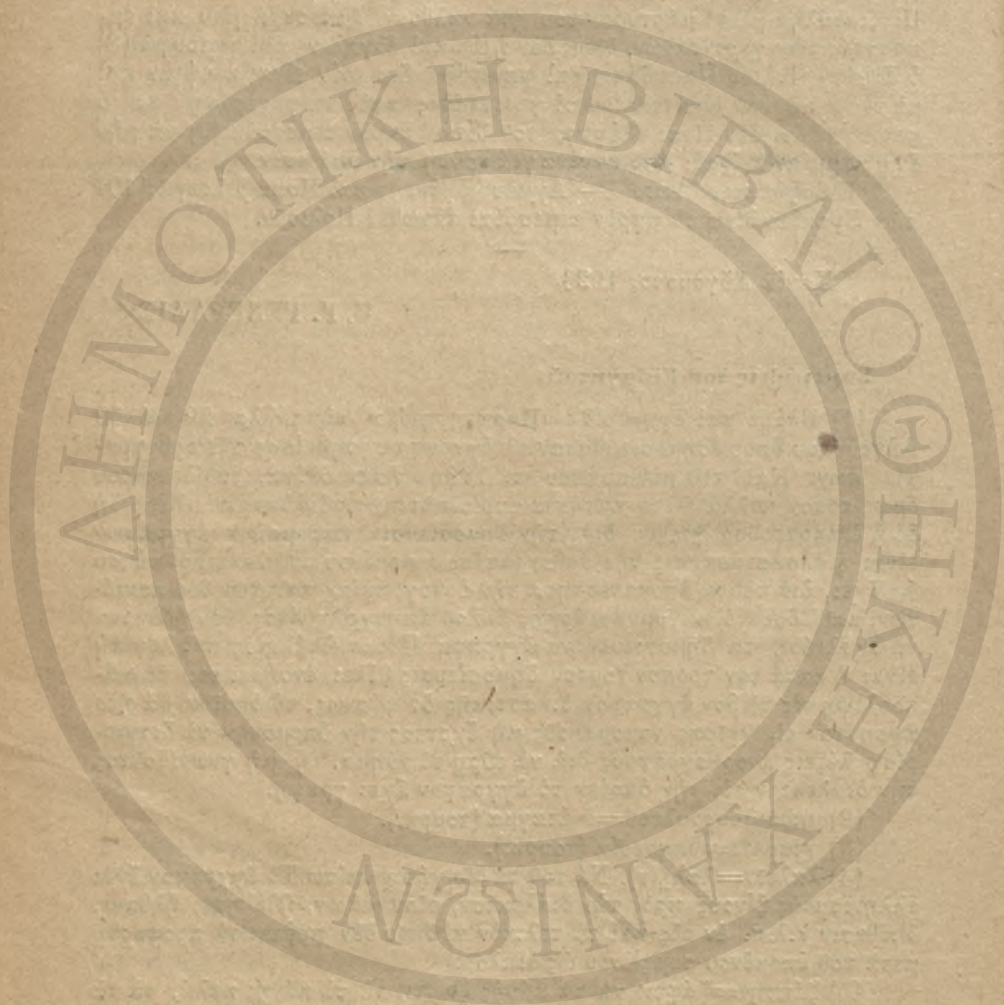
(3) χισμέτι=ὀπηρεσία (τουρκ.).

(4) λαλεῖν=λαλή(ν). Νὰ τοῦ τὰ δηγήσῃ ὀπίσω. Τὸ ἐγγραφον ἔχει ἑλληνισμοὺς ξένους πρὸς τὴν διάλεκτον, ὅσον μί α ν, ἠθέλησε, ἦλθανε, ὑπόθεσιν κ.λ.π. ἐν οἷς καὶ τὸ τελικὸν ν, ὅπου δὲν πρέπει νὰ προφερθῇ μετὰ τοῦ ἐπομένου συμφώνου ὡς διπλοῦ.

(5) ζάπττη=ζάφτι· νὰ τὰ κάνης ζάφτι, νὰ τὰ κάνης καλά, νὰ τὰ κουμαντάρης.

- (6) πιάνω κλεψιά=θεωρῶ κλοπιμαίον.
(7) ἀβίζαρεν=συνεβούλευσε (ἰταλ. avvisare).
(8) φετουφᾶς=φετᾶς (τουρκ.)=νομικὴ γνωμοδότησις, ὑπὸ τοῦ
μουφτῆ ἐκδιδομένη.
(9) τεμεσούκι=ἀπόδειξις (χρεωστικὸν γραμματίον· τουρκ.)
(10) Μουτεβελιαγᾶς. μουτεβελῆς=ὁ διαχειριστὴς τῶν βακουφικῶν (τουρκ.)

N. B. T.

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΞΗΡΟΥΧΑΚΗ, ἀρχιμανδρ.

ΤΑ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1207—1669)

Δὲν ἐγράφη μέχρι σήμερον ὑπ' οὐδενός συστηματικῆς ἱστορίας τῆς Βενετοκρατουμένης Κρήτης, ἐνῶν ενδιαφέρε: τοῦτο ἐξ ἴσου Κρητῶν καὶ Βενετῶν. Ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῆ, χωρὶς πρότερον νὰ ἐρευνηθῶσι τὰ ἐγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἐν Βενετία εἶναι γεμάτα ἀπὸ τοιαῦτα ἐγγραφα, ὀλίγα δέ, ὡς εἴπομεν καὶ ἄλλοτε, ἔχουσι δημοσιευθῆ. Ἀνεκμετάλλευτα μένουσιν τὰ ἐγγραφα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι μεγίστης ἀξίας διὰ τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου, καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις. Ἄνευ τῆς ἐξερευνήσεως καὶ δημοσιεύσεως, τῶν σπουδαιότερων τοῦλάχιστον, ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων, δὲν θὰ διευκρινισθῆ ἐπαρκῶς καὶ καθ' ὅλα ἡ ζωὴ ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ λαοῦ τούτου καὶ τῆς ἐκ Βενετίας σταλείσης κατ' ἐπανάληψιν, «ἀποικίας» καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς Βενετίας ἐν τῇ νήσῳ. Δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐξαλειφθῶσι αἱ κατηγορίαι τῶν μὲν, περὶ λαοῦ ἀτιθάσσου, ἀπίστου, προδότου, ρέποντος πάντοτε πρὸς συναμοσίας μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ παράπονα καὶ «μουρουρίσματα» ἀφ' ἑτέρου τῶν ἄλλων, περὶ κακοδιοικήσεως τῆς νήσου καὶ τοῦ καταθλιπτικοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Βενετίας. Περὶ πιέσεων καὶ καταχρήσεων τῶν εὐγενῶν, τῶν φρουδαρχῶν καὶ καστελλάνων. Περὶ ἀδιαλλαξίας καὶ μισαλλοδοξίας καὶ διωγμῶν τοῦ λατινικοῦ κλήρου ἐναντίον τοῦ Ὀρθοδόξου καὶ ἀρπαγῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ καταλήψεως τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὑπὸ Λατίνων Ἐπισκόπων. Δὲν θὰ γίγη δυνατὸν νὰ μὴ ἀναγνωρισθῶσι τὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα διεπράχθησαν καὶ ὑπὸ τῆς κυριαρχίας Βενετίας καὶ τοῦ κυριαρχομένου λαοῦ. Οὔτε τὰ τυχόν προτερήματα τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Δημοκρατίας καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν κρατῶν. Οὔτε τὰ αἷτια τῶν ἐνόπλων ἐξεγέρσεων (διότι τοιαύτας ἐνόπλους ἐξεγέρσεις καὶ διαμαρτυρίας παραδεχόμεθα ἡμεῖς τοῦλάχιστον καὶ ὄχι συναμοσίας μὲ Τούρκους ἐναντίον τῶν Βενετῶν) καὶ ἀποδοθῶσιν οὕτω τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, ...

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνας κατηγοροῦμεν καὶ μουρουρίζομεν ἐναντίον

Βενετίας, οἱ συγγραφεῖς αὐτῆς, τοῦναντίον κατηγοροῦν τοὺς Κρητὰς ὅτι δὲν ἔμενον εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς Βενετικῆς εὐνομίας ἀλλὰ ὡς ταρξῆζαι, διέπραττον κακουργήματα παντὸς εἴδους καὶ ἤγειρον ἐπαναστάσεις.... Οἱ ἴδιοι ὅμως ἱστορικοὶ δὲν δύνανται παρὰ νὰ μαρτυρήσωσι ὅτι εἰς τὰς τῶν Ἰθαγενῶν ἐπαναστάσεις προσετίθεντο ἐπίσης φοβεραί, αἱ τῶν Βενετῶν ἀποίκων. Ἐπίσης ὅτι ἡ νῆσος δὲν ἔπλεε βεβαίως εἰς εὐτυχίαν, ἀφοῦ ἔμενεν ἀκαλλιέργητος ἡ γῆ, χωρὶς δογάνωσιν ὁ στρατός, ἀνήσχοι καὶ αὐθάδεις, πρόσθετες καὶ ἀδικοὶ καὶ τύραννοι, οἱ εὐγενεῖς καὶ φρεουδιάρχοι, καταπιεζόμενος ὁ λαός, κακῶς ἐξασκουμένη ἡ δικαιοσύνη καὶ ἐξηντημένα τὰ δημόσια ταμεῖα, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην βοήθειας ἐκ Βενετίας. (1)

Ὁ διαπρεπὴς Γερόλας γράφει ἐπίσης μετ' εὐλικρινείας ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους κυρίους αἰῶνας τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ, εὗρισκον οἱ εὐγενεῖς Βενετοὶ τρόπον ὑπεκφυγῆς τοῦ νόμου πιέζοντες καὶ τυραννοῦντες τοὺς Ἰθαγενεῖς. Τοῦτο εἶναι ἐκτὸς πάσης συζητήσεως ὅπως ἐπίσης εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ κατώτεροι μαγιστράτοι, διεσκορπισμένοι ἐπὶ τῆς νήσου καὶ πρὸ παντὸς οἱ καστελλάνοι, ἠνθύνουν ἢ καὶ ἐβοηθῶν φανερὰ τοιαύτας καταχρήσεις, καίτοι προστίθεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πρὸς μετριασμὸν βεβαίως τῆς καταπληκτικῆς ἐντυπώσεως ἐκ τοιούτων καταχρήσεων, ὅτι πολλάκις ἠναγκάζοντο ἐκ τῆς πτωχείας τῶν οἱ Βενετοὶ νὰ θέσωσι χεῖρα ἀδικῶν ἐπὶ τῶν Ἰθαγενῶν, ἵνα ἀποκομίσωσι μεγαλύτερα ὠφελήματα. (2) Ἄλλ' ἂν ἦσαν πτωχοὶ οἱ Βενετοὶ, τί νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ δυστυχοῦς Ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ; Εἶναι γνωστόν, ἐκ τῶν ἐγγράφων τῶν ἀρχείων καὶ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος Γερόλας, ὅτι μετὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα, ὁπότε κάπως ἦνθη ἡ νῆσος καὶ ἐπεκράτει τελεία ἡσυχία, ἐπηκολούθησε ἄλλη γενικὴ κατάπτωσης καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ ἄλλαι ἐπιδημικαὶ νόσοι καὶ ἀνηκουστοὶ στερήσεις. καὶ ὅτι μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1623 ἀπέθανον ἐκ πείνης πεντήκοντα χιλιάδες!

Μετὰ δικαιοσύνης λοιπὸν προσθέτει ὁ ἴδιος Γερόλας, ὅτι πάντα ταῦτα καὶ ἡ ἀξιολύπητος κατάστασις εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ὁ λαὸς οὗτος ἐκ τῶν πολλῶν συμφορῶν καὶ πιέσεων καὶ ἀδικημάτων, δὲν ὑπῆρξαν ἱκανὰ νὰ καταπνίξωσι τελείως τὰ σημεῖα μιᾶς τάσεως ἐλευθέρας ζωῆς κατὰ δημιουργικοῦ πνεύματος!

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Κρήτη δὲν ἀπήλασε σχεδὸν ποτὲ ἐπὶ Βενετικῆς κυριαρχίας τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ ὅτι οἱ Κρητῆς μὴ ὑποφέροντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν νέον κυρίαρχον, διεμαρτύροντο δι' ἐξεγέρσεων καὶ ἐπαναστάσεων. Ἄλλ' ἡ ἐξερεύνησις καὶ δημοσιεύσις τῶν Ἀρχείων ἢ τοὐλάχιστον τῶν σπουδαιότερων ἐξ αὐτῶν θὰ δείξει ἂν αἱ ἐξεγέρσεις αὐταὶ συνέβαινον «ὡς ἐκ τοῦ ἐκτάκτως ἐπαναστατικοῦ πνεύματος τῶν Κρητῶν» ἢ μᾶλλον ἐκ τῶν καταπιέσεων καὶ τῆς θυσπιστίας τοῦ νέου Δεσπότη. Ἄν «ἐκ τοῦ παλαιοῦ μίσους τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν διατάξεων τῆς Λατινικῆς θρησκείας» ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς μισαλοδοξίας καὶ τῶν διωγμῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς θρησκείας ταύτης ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου καὶ τοῦ Κλήρου αὐτῆς.

Μόνον διὰ τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀμερολήπτου τῶν Ἀρχείων θὰ ἀποδο-

θῆ τὸ προσήκον ἐκάστω καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Πρωτίστην θέσιν κατέχει τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης (Archivio di Duca di Candia). Εἶναι τὸ πλουσιώτερον καὶ πλέον πολυτιμον ὄλων διὰ τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης. Ὁ Δουξ τῆς Κρήτης ἤδρευεν εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου, περιστοιχούμενος ὑπὸ 4 Συμβούλων (Rettori) οἵτινες μετ' αὐτοῦ ἀπετέλουν τὴν ἐξουσίαν. Τὰ καθήκοντα τούτων ἦσαν εὐρύτατα. Ὁφείλον νὰ ἀπασχολῶνται μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως καὶ ἐπιβλέπωσι διὰ τὴν καλὴν τῆς χώρας διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Διωρίζοντο ὡς καὶ ὁ Δουξ ἀπ' εὐθείας ἐκ Βενετίας μεταξὺ τῶν πατρικίων, ἐνῶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι ἐξελέγοντο ἐν τῇ νήσῳ οὐ μόνον μεταξὺ τῶν εὐγενῶν Βενετῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Κρητῶν εὐγενῶν.

Ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Δουκὸς εἶναι αἱ Missive καὶ Responsive μεταξὺ τοῦ Δόγη καὶ τοῦ Συμβουλίου τῶν Χ καὶ τῆς Κυβερνήσεως Κρήτης, μεγάλης σημασίας διὰ τὴν καθ' ἑκάστα ζωὴν τῆς Βενετικῆς ἀποικίας. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου καὶ τὰ ἀρχαιότερα ἔγραφα περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων καὶ τῆς καθόλου ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἐν Κρήτῃ. Τὰ περὶ διενέξεων μεταξὺ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης καὶ τοῦ Δουκὸς, εἰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανον μέρος ὁ Δόγης τῆς Βενετίας καὶ ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ὑπὲρ καὶ κατὰ καὶ σειρά ἄλλων Δουκικῶν ἐγγράφων καὶ ἀποφάσεων.

Ὁ Gerland (3) φρονεῖ βασίμως ὅτι τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον μετεφέρθη εἰς Βενετίαν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦτο ἀκόμη πλουσιώτερον, ἀλλ' ὅτι πολλὰ τῶν ἐγγράφων ἀπωλέσθησαν ἢ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ διάφορα ἄλλα ἀρχεῖα, ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια, τῆς Βενετίας ὄχι μόνον κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν ἐκ Κρήτης ἀλλὰ καὶ πρότερον ὅτε ἐστάλησαν πολλὰ τῶν ἐγγράφων τούτων ἐκ Κρήτης εἰς Βενετίαν προκειμένου περὶ τῶν ἀξιῶσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου περὶ νέων προνομίων καὶ νέων παραχωρήσεων.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ XIV αἰῶνος ἰδρῦθη ἐν Κρήτῃ ἡ θέσις τοῦ Γενικοῦ Καπετάνου (Προφέτου) Capitano Generale (prefectus) ὅστις ἤρχετο ἱεραρχικῶς ἀμέσως μετὰ τὸν Δοῦκα. Οὗτος ἐφρόντιζε περὶ τῶν δημοτικῶν ἐν γένει ἀρχῶν τοῦ Βασιλείου καὶ ἐπέβλεπον αὐτοὺς, διὰ τοῦτο αἱ ἐκθέσεις καὶ τὰ ἔγραφα αὐτοῦ πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας, ἔχουσι μεγάλην σημασίαν.

Ἀπὸ τοῦ XIV αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἰδρύεται ἐπίσης ἐν Κρήτῃ ὁ θεσμός τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ μὲ δικτατορικὰ δικαιώματα. Κατ' ἀρχὰς ἐξελέγοντο Γενικοὶ Προβλεπταὶ εἰς ἐκτάτους περιστάσεις καὶ ἡ διάοικεια τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐξηρητῶν ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς νήσου. Τὰ καθήκοντα δὲ τούτων ἠυξήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον οὕτως ὥστε ὁ Γενικός προβλεπτής ἀπέβη il Magistrato Supremo. Οὗτος ἐξῆκ τῆς ἐξουσίας οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὅλων τῶν ἄλλων ἀνωτέρων Μαγιστρῶτων καὶ ἐπειρῶν χανεν ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται οἱ πρότερον συχνοὶ ἀνταγωνισμοὶ μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ Γενικοὶ προβλεπταὶ ἦσαν, ὡς γράφομεν ἄλλαχοῦ, οἱ διά-

μεσοι μεταξύ τῆς Κεντρικῆς ἀρχῆς ἐν Βενετία καὶ τῶν ἀνωτέρων Μαγιστράτων τῆς νήσου. Εἰς αὐτοὺς ἀνεφέροντο ὅλα τὰ ἔκτακτα συμβάντα. Εἰς αὐτοὺς ἀπετείνοντο πᾶσαι αἱ Ἀρχαὶ Κρήτης. Ἦσαν οὗτοι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπισκέπτονται καὶ νὰ ἐλέγχωσι τὰς Ἀρχάς ταύτας, τὰ δικαστήρια τὰς Ἐκκλησίας τὰ μοναστήρια οὐ μόνον τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαίθρου, διὸ καὶ αἱ ἐκθέσεις αὐτῶν δίδουσι γενικὴν τινα ἰδέαν περὶ τῆς ὅλης ζωῆς τῆς νήσου.

Μετὰ τὴν μονιμοποίησιν τοῦ θεσμοῦ, ἔμενον οἱ Γενικοὶ Προβλεπταὶ δυὸ ἔτη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ὅπως καὶ ἡ θητεία τῶν ἀνωτέρων Μαγιστράτων ἦτο συνήθως διετής. Τοῦτο ἀπέβη ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ Γερόλας ἐπιβλαβὲς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐν τῇ νήσῳ: Δὲν ἠδύναντο οὗτοι εἰς τόσον ὀλίγον χρονικὸν διάστημα νὰ γνωρίσωσι χώραν διάφορον τῆς ἰδικῆς των καὶ οὔτε ἐπρόφθανον πολλάκις νὰ τὴν ἐπισκεφθῶσι καὶ γνωρισθῶσιν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς νήσου. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἀγαθὸν τι καὶ τέλειον. Οὕτω τὰ προσχεδιασθέντα λ. χ. ἔργα, αἱ κρατηθεῖσαι σημειώσεις ἢ ἐπικρατήσασαι σχέσεις καὶ ἤδη ἀρχίσασαι πράξεις, ἐνανάγουν ἀμέσως ὅταν ἐκεῖνος ὅστις τὰ εἶχαν ἐπινοήσῃ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀναχωρήσῃ. Οἱ νέοι ἔξ ἄλλου δυσκόλως ἀνεγνώριζον ἢ ἠδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὰ σχέδια τῶν προκατόχων των, ἢ διότι ἔλλειπεν αὐτοῖς ὁ χρόνος νὰ ἐξετάσωσιν, ἐπιτοπίως τὰ πράγματα καὶ ἀντιληφθῶσι τὰς ἐλλείψεις ἢ τὸ συνηθέστερον, ἤθελον καὶ οὗτοι νὰ καταστρώσωσι νέα σχέδια καὶ ἐκφράσωσι νέας γνώμας, τὰ ὁποῖα πάλιν ὑφίσταντο τὴν τύχην τῶν προκατόχων. (4).

Εἰς τοιοῦτον φαῦλον κύκλον σχεδίων καὶ μεταρρυθμίσεων, χαλασμῶν καὶ ἐπανορθώσεων, ἔπλεεν αἰσίως ἡ Κρήτη καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν!

Ἐδνόητον λοιπὸν ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ὁποίας σημασίας εἶναι τὰ ἔγγραφα καὶ αἱ ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν τούτων προβλεπτῶν, τῶν Rettori: Dispacci Provveditori, Dispacci di Rettori di Canea, di Retimo e di Sitia, dei Capitani Generali, τῶν Inquisitori di Levante καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὅπως αἱ «Missive καὶ Responsive dei Duchi» οὕτω καὶ αἱ Dispacci Provveditori et Rettori» εἶναι εἶδος διεκπεραιώσεων χρονογραφημάτων ἢ ἡμερολογίων καὶ περιέχουσι καὶ τὰ μικρότερα συμβάντα, κυρίως περὶ τῆς ζωῆς τῶν Βενετῶν ἀποίκων.

Μεταξὺ ὅλων τούτων τῶν ἐγγράφων, ἔχουσι ὡς εἶπομεν, τὴν μεγαλύτεραν σημασίαν, αἱ ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν προβλεπτῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων διεκρίθη ὁ Ἰάκωβος Φοσκαρίνης, εἰς τῶν καλυτέρων ὑπαλλήλων, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἡ Κρήτη ἐπὶ Βενετοκρατίας. Ἐστάλη τῷ 1574 ὡς μεταρρυθμιστῆς με δικτατορικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ φανατικὸς καὶ Ἑλληνόφοβος ὡς ἦτο, παρεσύρετο πολλάκις ἐπὶ τυφλοῦ φανατισμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Λατινικοῦ Κλήρου, εἰς ἀδικίας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὡς ἀναφέρει ὁ Molmenti(1) σώζονται εἰς τὸ Archivio di Stato, ἐν Βενετία, 36 ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν προβλεπτῶν, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Giovanni Vitturi (20 Σεπτεμβρ. 1541) καὶ τελειώνουσι διὰ τῆς τοῦ Antonio Barbaro (24 Φεβρουαρίου. 1671). Ἄλ-

λαι δέ εκθέσεις τῶν Προβλεπτῶν καὶ Μαγιστροῦτων εὐρίσκονται εἰς Μαρκιανὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸ Veneto MuseoCorrer.(6) Ὁ Molmenti ἀναφέρει ἀποσπάσματα τῶν εκθέσεων τούτων, διὰ νὰ ἐξάγῃ τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῆς Βενετίας ἐν Κρήτῃ καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Βενετῶν κατὰ τὸν μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων εἰκοσιπενταετη πόλεμον (1645—1669) Ἡμεῖς δὲ παραθέτομεν τινὰ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων, διὰ τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ μεγάλη σημασία τῆς Κρήτης καὶ καὶ τὸ φιλόνομον καὶ ἡ πίστις καὶ ἀφοσίωσις τῶν Κρητῶν πρὸς τὴν Βενετιάν, ὅσῳκις οὗτοι ἐδιοικοῦντο καλῶς :

Ἡ Κρήτη, ἔγραφε πρὸς τὴν Γερουσίαν τὴν 11 Ἰανουαρίου 1551 ὁ Sebastiano Veniero, ἐνδιαφέρει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην χώραν τῆς Ἀνατολῆς. Διότι ἂν ἡ Κέρκυρα δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ἡ θύρα τοῦ κόλπου μας» καὶ ἡ Κύπρος «νήσος διὰ τὴν συντήρησιν τῶν πλοίων καὶ ἐξπραξιν τῶν φέρων» οὐδεμία ἄλλη ὡς ἡ Κρήτη, δύναται οὐ μόνον νὰ ὑπερασπισθῇ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσῃ βοήθειαν εἰς τὰς ἄλλας νήσους καὶ νὰ περιβάλλῃ εἰς τὸν λιμένα της καὶ τὸν ἰσχυρότερον στόλον. Ἀναφέρει δὲ ἐνταῦθα ὁ Βενιέρος παλαιὸν ἀξίωμα πῶς «τὸ βασίλειον τῆς Κρήτης εἶναι ἓνα μπιστοῦνι τὸ ὁποῖον ὅστις ἔχει εἰς χεῖρας του, δίδει μπιστουნიές». Ἐπιστᾶ λοιπὸν ὁ διορατικὸς Προβλεπτὴς εἰς τὴν Βενετιάν, νὰ ἔχῃ εἰς μεγαλυτέραν ὑπόληψιν τὴν νῆσον, διότι εἶναι δυνατόν νὰ τῆς κλαπῇ. Ἄλλ' ἂν τὴν προσέχη καὶ τὴν ἐκτιμᾷ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ὑποδουλωθῇ. (7).

Ἐπίσης ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς Giovanni Mocenigo εἰς τὴν εκθεσίαν του 13 Ἀπριλίου 1589, γράφει ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι μία τῶν πρώτων τοῦ κόσμου καὶ πρωτίστη τῆς ὅλης Ἀνατολῆς. Ὀμιλεῖ κατόπιν διεξοδικῶς περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς νήσου, περὶ τῶν πόλεων, πεδιάδων περὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ κλήρου, τοῦ στρατοῦ, τῶν προϊόντων, εἰσαγωγῆς ἐξαγωγῆς, ἐξόδων, φρουρίων, ὀχυρωμάτων, γεωργίας καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης.(8)

Εἰς ποίαν κατάστασιν εἶχεν περιέλθει ἡ Κρήτη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας, μᾶς τὸ λέγουσιν αἱ εκθέσεις τῶν προβλεπτῶν Giacomo da Riva, Mario Molin καὶ Luca Barbaro. Ὁ da Riva ἔγραφε τῷ 1653 (9) πρὸς τὴν Γερουσίαν: Τὸ βασίλειον τῆς Κρήτης εἶναι θαυμάσιον διὰ τὴν τοποθεσίαν καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς ἀναγκαίας εὐκολίας καὶ ἔνδοξον, ὡς τοιοῦτο περιγράφεται καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ πάντων..... Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μετεβλήθη εἰς ἀτυχῆς θέατρον τῶν ὄσων ἡ ἱστορία ἀναφέρει ἐπεισοδίων, πολεμουμένου ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὸ λοιμῶν καὶ λιμῶν ἢ στενοχωρούμενον ὑπὸ τῆς τύχης.....οὐδέποτε καταληφθὲν μέχρις σήμερον ὑπὸ τῶν Τούρκων.....(10).

Ὁ Μολὶν ἐπιστρέψας ἐκ Κρήτης, ἔνθα ὑπηρετήσεν ὡς Γενικὸς Προβλεπτὴς, ἀναφέρει πρὸς τὴν Γερουσίαν τῷ 1655 μεταξὺ ἄλλων: Κρημισμένα τὰ τεῖχη τῶν πόλεων, λεηλατημένη κατ' ἐπανάληψιν ἡ ὑπαιθρος, ἀκαλλιέργητοι οἱ ἀγροί, κατήνησαν τὰ μέρη ταῦτα σχεδόν

πλέον ἀκατοίκητα. Ἀπὸ ἀνθοῦντα δὲ κῆπον ποῦ ἠδύνατο νὰ ὀνομα-
σθῆ ἡ νῆσος, μετεβλήθη εἰς τραγικὸν πεδῖον δηώσεων καὶ ἀπελισμοῦ
Ἄλλὰ μένετε ἡ πίστις καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν κατοίκων ἐναντίον
τοῦ πολυαρέθρι, οὐ ἐχθροῦ (11).

Ἐπίσης τὴν 13 Ἰουλίου 1660 ἔγραψεν ὁ Luca Barbaro πρὸς τὴν
Γερουσίαν: Ἡ ἐπικρατοῦσα πρότερον ἀπόλυτος ἡσυχία, ἡ εὐφορία τῆς
χώρας, ἡ πληθὺς τῶν ὑπηκόων, ἡ ἀφοσίωσις τῶν πολιτῶν καθίστου
εὐχάριστον καὶ τερπνὴν τὴν ζωὴν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Κρήτης. Τώρα
τὰ πάντα μετεβλήθησαν εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Δὲν ἔμεινεν
παρὰ μόνον ἡ σταθερὰ πίστις καὶ ἀφοσίωσις τῶν ὑπηκόων,
τὰ ὅποια εἶναι ὁ τελευταῖος θησαυρὸς τῆς Γαληνοτά-
της.....(12)

Εἰς τὸ Archivio di Stato di Venezia σώζονται καὶ τὰ ἀρχεῖα
τῶν Συμβολαιογράφων Κρήτης (Archivio Notarile). Οἱ Κρηῖτες συμ-
βολαιογράφοι διορίζοντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Ἀρχῶν, συνεκέντρουν με-
γάλην δύναμιν καὶ εὐρίσκοντο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Ἱθαγενοῦς
στοιχείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξήσκουν μεγάλην ἐπιρροὴν ὅπως καὶ οἱ
ἱερεῖς. Αἱ Βενετικαὶ ἀρχαὶ τοὺς ἐφοβοῦντο καὶ παρεπονοῦντο διὰ τὴν
ἀντίδρασιν εἰς τὰ διατάγματα τῆς Βενετίας καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν
ἐπιτοπίων ἀρχῶν. Ὁ Δοῦξ Κρήτης Giovanni Da Ponta συνεβούλευ-
σε νὰ μὴ προσλαμβάνονται Ἕλληνες εἰς τὰ Δουκικὰ Γραφεῖα, ἀλλὰ
μόνον εἰς τὰς κατωτέρας ἄλλας θέσεις, παραπονεῖται δὲ ὅτι οἱ περιο-
σώτεροι τῶν συμβολαιογράφων εἶναι Ἕλληνες ἀντιδραστικοί.(13).

Εὐνόητον λοιπὸν ὀπότες σημασίας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ἱθαγενοῦς
στοιχείου, τὰ ἦθη αὐτοῦ καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς ἐποχῆς, εἶναι τὰ ἔγγραφα
ταῦτα. Παραθέτομεν μίαν συμβολαιογραφικὴν πράξιν τοῦ συμβολαιο-
γράφου Βιτζέντζο Κορνάρου, ὡς ἔχει καὶ διὰ τὸ λεκτικὸν καὶ διὰ τὰ ἐ-
πικρατοῦντα παρὰ τοῖς μελλοθανάτοις ἔθιμα.

Ἐν ονόματι τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ἡμῶν ἀμην. ετος ἀπο τις Χρου γενη-
σεος ,αχ (1620) μηνι γεναρηου στος Β (2) στο χοριο κατοπισκοπη.
Ἐπηδη ἐπηδη (sic) γδησ ἡμον τον ανθρωπον ηδη την οραν τησαφτου
τελεφθησθε τουτο κατα νουν ελαβον εγο η ποθορφανοπουλα του μανολη
ἀπου το ανο χοριο ασθενη μεν το σωματη αλα το νουν μου εχοντα σοσ
τον κε ηγιασ κε η γλοσα μου καθαραν φοβοντας τον αορον θανατον
μηποσ αρνηδηα ελθη κε αρπαση μου την ψηχην κε μηνο αδρορθοτη
δηα τουτον εκραξαν κεσπαρεκάλεσα την σημερον εσεναν τον μαρνοντα
νοταριο κε τουσ κατο γεγραμενους αξηοπιστους μαρτηρους τονεβλα-
βη ΙΙ (πα) κυρ γεσογη πετρομηχαλο κε κυρ κοσταντη μηλησα διακο
κε γησογη κουρτεση η γκοπηγη εθελουση ηπογραψη εδο ἀπο κατο με
το χερη τοσ ο δηα ονοματσ κε δηα ονομα τον ανο κουρτεση γηα τη
λεγη ποσδε κατεχη να γραψη ομπροστεν τονοπη να γραψησ κε να
τεληδσησ την μαροῦσαν μου αυτονθελην δηαθηκην κε την ηστερον
μου ορδηνηα κε το τελεφτεον μου θέλημα κε της ημέρας μου ψηχησ
κε προτον μεν αφηνον τον χρηστηανον την τεληαν σηχορησην κε τον
εν ηω αγαπην κε προτο θελο κε στη τεσταμεντα κε αλεσ παραγγελησ

εχο προτη τερασ καμομενα να ηνε κομενα κε ρεβοκαδα μονον τουτον νανε στερεο κε βεο κε ακατάλητον κε μετα την εμην θανην θελον κε αφηνον ο γηα πιστο μου εισ την ψηχην μου τῷ τομαδο το κομησαρη κατζαρα τοναντρα μου ο πηροσ κομεσαρησο να με θαψη στὸ μεγα νη-κολασσ του ανο χορηου εκη απονε η ποτε μου μανά κε αφηνο ηστηνα-φτῆ εκλησαν δια την ψυχη μου ενα τζηκηνη αφηνο κε λητουργεσ εκα-το δηα την ψηχην μου να τζη πλερονη ο ανοθ μου ατρασ κε να μπο-ρη να με μνημονεβγη ο ανοθ μου αντρασ κατα την ταξην τονορθο-δοξο χρηστησαν ακομη θελοκε αφηνο του ανοθ μου ατρασ το μησο μου προυκη ο δηα την ψηχην μου κε το αλο μου μησο προυκη αφηνο του γειου μου του κοσταντη δηα την ψηχην μου ακομη θελο κε στη ρουα μοχη καταλημενα ο ανου μου ατρασ να μη μπορη κηανης να τονε γε-ρεβγη ναφηνο τουτα δηα την ψηχην μου αφηνο κεσενα του νοδαρο δηα τον κοπον σου κε δηα την ψηχην τζηκηνη ενα το δε βερον μου ρεζη του ενεστοντο κε μελοντο αφηνοτο του ανοθ μου γηου του κοσταντη γηα την ψηχην μου οχη αλον την αφτην οραν εροτηθηκαν απον τον μαροντα νοταρηο η βουλομεν ηπον η παραγγηλον η αφησον ετερον τμηνοσ απεκηθηκα κε οχην αλον μονον η γηαφτην μου διαθηκην εστε ησχηραν βεβεα κε ακαταλητην κε τα εξησο μαρτήρη παρακαλεμε Π «εβ-λαβη παπ. Π» κυρ γεοργης πετρομηχαλοσ κε κυρ κοσταντη μηληαρα δηακο κε γηοργη κουρτεση η γηοπηγ θελουση ηπογραψη ο δηα ονο-θατοσ κε γηα ονομα σου ανοθ γεοργη κουρτεση.

† Εγῳ ο παπ! γεοργ! πετρομηχαλοσ ὑμε πρεζεντεσ κε μαρτηρο τα ανοθ κε ὑπογραφο κε γηα τον ανοθ κουρτεση γιατη δε κατεχη γραματα.

† Εγῳ κοστακησ μυληαρασ ημε πρεντζε κε μαρτηρο τα ανοθ κε υπογραφο κε γηα τον ανοθ κουρτεση γιατη δε κατεχη γραματα.

† Εγῳ Βυτζεντζοσ κορναροσ νοταρηοσ τζη αυτορητας Βενετιασ στασ 2 του ανοθεν μηνοσ του γεναρηου ,αχ εμπουμπληκαρησι το ανοθ τεσταμεντο στο μεγα νηκόλαο του ανοθ χορηου τζη κατο πισκοπησ απον εταφηαστη ηγηανο ποθο ορφανοποῦλα μάρτυρασ ο εβλαβησ γε-ρομοναχοσ πατζηδηοτισ κε γεοργη πετρακασ κε μηχαλησ κατζαρασ.

Εγῳ Βυτζεντζοσ κορναροσ νοταρηοσ αυτορητιασ Βενετιασ επε-γραψα (14).

Ἄσ κρίνη ὁ ἀναγνώστησ ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου τὴν τελείαν ἀμάθειαν καὶ ἀγραμματοσύνην καὶ ἄσ συμπεράνη περὶ τῆσ ἐκπολιτι-στικῆσ ἀποστολῆσ τῆσ Γαληνοτάτησ ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ 1207—1669! Διὰ τοῦτο ἀφεύκτωσ; πρέπει νὰ μελετηθῶσι τὰ ἐγγραφα τῆσ ἐποχῆσ ταύ-τησ καὶ γραφῇ οὕτω ἀμερολήπτωσ; ἢ Ἱστορία τῆσ Βενετοκρατουμένησ Κρήτησ. Τὸ εὐχόμεθα καὶ τὸ περιμένομεν.

Βιέννη Αὔγουστοσ 1928

Ἄρχιμ. κνδρότησ Ἀγαθὸς ἄγγελοσ Ξηροουχάκησ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) P. Molmenti, ἐν Rivista Marittima, 1897, Roma.
- (2) G. Gerola, Monumenti Veneti nell'Isola di Creta Τόμ. 1. Εἰσαγωγή, Venezia 1905
- (3) Gerland, das Archiv des Errogs von Kandia, Strassburg, 1899.
- (4) Gerola, Monumenti Veneti, ἐνθ. ἄνωτ. εἰσαγωγή.
- (5) Molmenti, ἐν Rivis. Marittim. ἐνθα ἄνωτ.
- (6) Archivio di Stato di Venezia, Relazioni, Collegio V, Secrete. Biblioteca Marciana καὶ Veneto Museo Civico (Correr).
- (7) Archivio di Stato di Venezia, Relazioni, Collegio V, Secreta. Busta 61.
- (8) Archivio di St. Venez. Relazioni, Collegio V. Secrete.
- (9) Archivio di St. Venezia, Relazioni coll. V, Secrete.
- (10) Archivio Stat. Relazioni, Collegio V, Secrete.
- (11) Archivio di Stat. Relazioni, Collegio V. Secrete.
- (12) Ἀυτόθι.
- (13) Archivio di Stato, Relazione Giovanni Da Ponte Ducca di Candia, 1639, Busta 81.
- (14) Archivio di Stato di Venezia, βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Statistica—Atti notarili»· σελίς 266—67. Notaio Gorner Vincenzo—Candia—periodo degli atti notarili de l'anno 1619—1636. sede degli atti nell' Archivio notarile dei notai di Creta. Busta 83. fascicolo p. 4, ἡ ἄνωτέρω συμβολαιογραφικὴ πράξις.
Καὶ ἄλλοτε (1913) ἡσχολήθημεν, κατ' ἄνωτέραν παράκλησιν, περὶ τῶν συμβολαιογραφικῶν τούτων ἐγγράφων, ἀντιγράψαντες τινὰ καὶ φωτογράφησαντες ἕτερα, διὰ τὴν «Χριστιανικὴν Κρήτην» Μὴ λαβόντες ὅμως ἐνθάρρυνσιν, οὔτε καὶ τὰ ὑποσχεθέντα φωτογραφικὰ ἔξοδα, δὲν ἐπροχωρήσαμεν δυστυχῶς!

ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ ΜΙΝΩΤΟΥ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΚΡΗΤΗ

Ἡ Βενετία σὲ διάφορες ἐποχὲς ἔκαμε ἀπελευθερωτικὲς ἐκστρατείες στὴν Ἑλλάδα, στὴν Κύπρο, στὴν Κρήτη καὶ στὴν Πελοπόννησο. Ἦταν τὸ μόνο κράτος ποῦ ἔμπορουσε τότες νὰ ἐπιβληθεῖ μὲ τὴ δύναμὴ τῆς καὶ μὲ τὴ διπλωματία τῆς, καὶ στὴν ἐποχὴ ἀκόμη τῆς παρακμῆς τῆς. Μάλιστα οἱ ἐκστρατείες τῆς στὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος γίνηκαν στὴν ἀπαρχὴ τῆς παρακμῆς τῆς, ὅταν μεμονωμένα μόνο παραδείγματα πατριωτισμοῦ εἶχε νὰ ἐπιδείξει, ἀνθρώπων ποῦ πέσανε θύματα τοῦ ἡρωϊσμοῦ τους, σὰν τὸν Bragadino ποῦ βρῆκε μαρτυρικὸ θάνατο στὴν Φαμαγουόστα.

Στὴ Βενετία, στὸ μουσεῖο τοῦ Ναυστάθμου, στὸ δουκικὸ παλάτι καὶ στὸ μουσεῖο Κορρὲρ ὑπάρχουν ἐλόκληρες σάλες ἀπὸ ὄπλα, εἰκόνες, ἱστορικὰ κειμήλια καὶ ἐνθύμια τῶν διαφόρων πολέμων τῆς Βενετίας στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Βενετσιάνικη καλλιτεχνία χάραξε τὶς ἐμπνεύσεις τῆς μὲ τὸ πινέλο, κάνοντας ἀριστουργήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, τοὺς πολέμους τῆς Κύπρου, Κερκύρας, Κρήτης καὶ Πελοποννήσου κ.λ.π.

Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν πλοῦσια ζωγραφικὴ παραγωγὴ, μ' ἐκπληξὴ βλέπουμε νὰ μὴ ξεπροδαίρνει ἓνα λογοτεχνικὸ ἀριστούργημα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ αὐτὰ γεγονότα. Ἔτσι βλέπουμε τὸ φαινόμενο νὰ μὴ βρεθεῖ ἓνας ἀντάξιος ποιητὴς τῆς ἐλευθερώτριας Βενετίας, ποῦ μὲ τὸν ἡρωϊσμό τῆς παρείχε πλοῦσιο θέμα στὴν ποίηση. Ὁ ἥρωας Bragadino ἔξαφνα, μὲ τὰ βικσανιστήρια ποῦ τράβηξε καὶ τὸ μαρτυρικὸ του θάνατο, ἀξίζε νὰ ἐμπνεύσῃ μίαν ἀπὸ τὶς καλύτερες προσωπικὲς ἐποποιήσεις. Καὶ ὅμως τίποτα!

Ἄγνωστοι ποιητὲς μὲ ἐκφράσεις πομπώδικες, ἀκαλαισθητες γεμίζουν τ' αὐτιά μὲ χοντροκοπιὰ. Δίχως νὰ ἔχουν τίποτα δημιουργικὸ γιὰ τὴν τότες ἐποχὴ, ἀνάτρεχαν σὲ θέματα πραγματευμένα τοῦ παρελθόντος. Οἱ ποιητὲς καὶ ἡ λαϊκὴ Μοῦσα, ἀπ' ὅτι φαίνεται στὰ ποιήματά τους θέλανε νὰ γράψουν ν' ἀποθανάτισουν τὴν ἐποχὴ τους μὰ τοὺς ἔλειπεν ὁ ἐνθουσιασμός. Ὅτι γινόταν γόρο τους δὲν τὸ αἰσθάνονταν

πραγματικά για να το περιγράψουν με ζωντανό αίσθημα πρωτοτυπίας και ένθουσιασμού.

Έτσι και στον απελευθερωτικό πόλεμο της Κρήτης που θα μιλήσουμε πιο κάτω, συναντάμε ποιήματα δίχως γούστο και εμπνευση. Στους περισσότερους βλέπουμε μιάν έκκληση στην Ευρώπη που άφηνε τη Βενετία μονάχη της να καταστρέφεται πέρα στο έλληνικό νησί, που εκφράζονται γι' αυτό με πολλή συμπάθεια.

Μέσ' από τὰ δπωσδήποτε καλύτερα, είναι ένα ποίημα του Τέστι που φτάνει ν' άγαναχτεί με τη Βενετία γιατί προβλέπει πως θα πέσει στα χέρια των Τούρκων ή Κρήτη άλλοτε θρέφτρα του Δίκ. Και λέγει στη Βενετία :

Έμπρός, χτένισε τὰ μαλλιά σου
φκιασίδωσε τὸ πρόσωπό σου, μύρωσε τὸ στήθος σου
περήφανη Γυναίκα τῆς Ἀδριατικῆς.
Τὸ πόδι σου σκονιάφτει, γιὰ ξεπεσμένη σὲ δείχνει
καὶ ὁ Θεὸς γιὰ βάσανα σὲ βαστᾶ εἰς τὴ ζωὴ
ὄχι ἀπὸ πόνο. Μὴ σὲ ταράζει.
Τὸ δάγκωμα εἶναι ὀδὴν μὰ εἰλικρινὲς
βάλαμο ἀπατηλὸ δὲν χύνω ἐγὼ στὸ λήθαργό σου.

Ὅσο γενναία κι' ἂν εἶναι μιὰ ἥττα πάντα δὲν ἔχει ἐξυμνητές. Μεμονωμένα θαυμάζουν τὸν ἡρωισμό, τρέχουν ὅμως οἱ πολλοὶ στὸ θρίαμβο. Έτσι βλέπουμε κείνους που ἀγωνίστηκαν με παραδειγματικὴν αὐταπάρνηση καὶ ἀνδρεία νὰ επικρίνονται καὶ νὰ γράφουν γι' αὐτοὺς. Γιὰ τὸ θαυμαστὸ Μοροζίνι ἔξαφνα πού πολεμοῦσε μονάχα με τὸ καρδί του σαράντα πέντε γαλλέρες, ὁ Ροζέττι φαντάζεται πού ἐνῶ κοιμάται πηγαίνει ὁ Ἄγ. Μάρκος νὰ τὸν παρηγορήσει γιατί ἄφησε τὴν Κρήτη στους Τούρκους. Τέτοιες εἰρωνειές βλέπουμε καὶ στὸν Πράτι.

Γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Κρήτης γράψανε ἀκόμη οἱ Μπουζινέλο, Σάντα—Κρότσε, Βεντραμίν, Ντι Κάζα Νναντίνι. Μιλοῦν ὅλοι αὐτοὶ γιὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα Ρεθύμνου, Χανίων, Σούδας κλπ.

Ἀπὸ τίς καλύτερες ποιήσεις εἶναι τὸ **Ἐπικὸ Τρόπαιο** τοῦ Ματσέντο, καθὼς καὶ τοῦ Ντοτόρι πού παρουσιάζει τὴ Βενετία παραπονούμενη γιατί ἔγκαταλείφτηκεν ἀπὸ ὅλους :

Τί κάνουν οἱ Ἰσπανικὲς ἀγκυρες πού πατοῦν
πότε τὸν ἄμμο τῆς Ἐτροουρίας καὶ πότε τίς ἀχτὲς τῆς Σαρδηνίας ;
Δεμένα με σκοινιά, γιατί γεμίζετε τοὺς λιμένες γαλλικὰ
καράβια; Γράψετε χῶρες περήφανες στὰ καυχισιάρικα
χρονικά σας τίς δόξες σας καὶ πέστε :
Ἐνῶ ἡ Θράκη χαλοῦσε τὰ βόλια της στὴν Κρήτη
κ' ἔκανε τίς ἄγιες ἐκκλησιὰς τζαμιὰ
οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Σηκουάνα καὶ Ρήνου
ἐξακολουθοῦσαν τὴ φιλόδοξη πάλη,
καὶ γέμισαν αἶμα καὶ πτώματα,
ὁ Ροδανὸς ὁ Σκάλης καὶ ἡ Τυρηνικὴ θάλασσα.

Ὁ Καπελάρει ἐκφράζει θερμὴν ἀγανάκτηση ἐναντίον τῶν Τούρκων γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Κρήτης, ὁ Ἰβάνοβιτς ἔγραψε ποίημα σὲ τρία μέρη, ἀνομοιοκατάληκτα, γεμάτο φαμφαρονισμό τοῦ πιὸ χυδαίου λαϊκοῦ : Βάζουμε ἓνα κομμάτι :

Ὡς ποὺ ἡ Κρήτη ἦταν Κρήτη, τοῦ κάκου
ὁ Τούρκος ζητοῦσε νὰ θριαμβεύει. Μά σὰν
ἡ Κρήτη δὲν ἦταν πιὰ Κρήτη
τότες ἡ δόξα πρωτόβαλε τὴν ἑλιά
στὸ τρομερὸ κεφάλι τῆς Γυναῖκας τῆς θάλασσας.

Ὁ Γκουαρνιέρι αὐτόπτης μάρτυς τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης τὸν περιέγραψε σὲ ἐπικὸ ποίημα ἀποτελούμενο ἀπὸ ὀχτώ μέρη. Δίνει μακροσκελέστατες περιγραφές καὶ στίς πιὸ ἐλάχιστες λεπτομέρειες. Δίχως νάχει τὴν ἀξίωση κατὰ τὸ ἐλάχιστο σὲ ποιητικὴν ἔμπνευση, εἶν' ἓνα ἀπλὸ χρονικὸ ἔμμετρο γραμμένο.

×

Ἀνόνομοι συγγραφεῖς καὶ ποιητὲς χρησιμοποίησαν πολὺ παρωδίες διαθήκης, ποὺ συνατᾶμε καὶ σήμερα κάποτε παρόμοιες στίς ἐφημερίδες, θέλοντας νὰ σατυρῶσιν τὸν ξεπεσμό μιᾶς χώρας ἢ ἐνός πολιτικοῦ. Παραθέτουμε μιὰ.

ἌἘπειδὴ ἐγὼ ἡ Κρήτη εἶμαι ἄρρωστη σοβαρὰ σωματικῶς, μὰ δόξα τῇ Θεῷ καλὰ διανοητικῶς, καὶ ἐπειδὴ ξέρω πῶς σὲ λίγο θὰ παραδώσω τὸ πνεῦμα στὴν Ὀθωμανικὴ δύναμη, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὰ ὑπόρχοντά μου χωρὶς καθεδήγηση συντάσσω τὴν παρούσα διαθήκη μου καὶ ἐκφράζω τὴν τελευταία μου θέληση.

Ἐπιθυμῶ στὴ Βενετία (ὅπου εἶναι ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ λείψανά μου ἂν καὶ σὲ ἰδιωτικὰ σπίτια) νὰ γίνῃ τὸ κενοτάφιό μου στὸ Κοιμητήριον τῶν Λαϊκῶν ἀναμνήσεων, κεντὰ σὲ κείνα τῶν πεθαμένων ἀδελφῶν μου Ναυπάκτου καὶ Κύπρου.

Ἀφήνω εἰς τὴ Ζάκυνθο, Κεφαλονιά, Κύθηρα, Τήνο κλπ. ὅλες τίς οἰκογένειες τῶν μερῶν τους ποὺ δὲν θὰ θελήσουν νὰ ὑποταχθοῦν στὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ ντυθοῦν πένθιμω καὶ νὰ κάνουν κάθε χρόνο τὸ μνημόσυνό μου...»

Ἐξακολουθεῖ μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἀρκετὰ μακροσκελῆς, γεμάτη εἰρωνεία γιὰ τὴν Βενετία, καὶ στοὺς διευθύνοντες τὸν πόλεμον Ἐμο, Κορνάρου, Μοντσενίγο, Κανάλε, Μοροζίνι κλπ. κλπ.

Τέτοιες διχθῆκες σατυρικὲς ἦταν τὸ ξεθύμασμα γιὰ τὴν ἀποτυχία καὶ συνατᾶμε πολλὰς ἐστὴν ἐποχὴν ἐκείνη.

Ἐστὶ βλέπουμε νὰ ἐπικρατεῖ ἡ εἰρωνεία, σημάδι συνήθως ξεπεσμοῦ. Καὶ οἱ ποιητὲς ποὺ δὲν τὴν μεταχειρίστηκαν δὲν συγκινήθησαν ὅσο ἔπρεπε γιὰ νὰ βγάλουν ἔργα ἀντάξια τῶν ἡρώων ποὺ θυσιαζόνταν. Ὁ Μοροζίνης πολεμοῦσε μὲ τὸ κεφάλι σπασμένο ἀπὸ σφαῖρα, ὁ Γριμάνης κουτσός, στέκονταν πολῦτιμος συντροφός του.

Ὁ Μοντσενίγος μὲ ἓνα μᾶτι καὶ πληγωμένος στὸ μπράτσο μαχόταν γενναῖα.

Γιὰ τὸ Μοντσενίγο καὶ Μαρκέλλο, ὁ ἱστορικός Μπερεγκάνι ἔγραψε δυὸ σονέττα. Γράψανε ἀκόμη ὁ Ντονάτος, Ἄουρέλι, καὶ ὁ Ναδὸν τὴν Ἡ ρ α κ λ ε ι ᾶ δ ᾶ ἐποποιῖα γιὰ τὸ Μοντσενίγο πού μὲ τὸ ἓνα μᾶτι ἔδλεπε καλύτερα παρ' ἂν εἶχε ἑκατό, καὶ γιὰ τὸ Μαρκέλλο πού μ' ὄλη του τὴν κουτσαμάρα στεκόνταν ἴσιος σὰν ἀδράχτι κ' ἔτρεχε σὰν γάτος.

Μιλήσαμε μόνο γιὰ τοὺς Βενετσιάνους πού ἐμπνεύστηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο τῆς Βενετίας στὴν Κρήτη· ἔτσι ἀναφέρουμε παροδικά, τὸ διεξοδικό μόνο τίτλο τοῦ Κρητικοῦ Μαρίνου Τζάνε Μπουνιάλη :

Διήγησις Διὰ Στοιχείων τοῦ Δεινοῦ Πολέμου τοῦ ἐντηνήσω Κρήτης γινομένου ἢ ὅποια περιέχει τὴν σκληρότητα καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ φόνου ὅταν ἐκυρήευσαν οἱ ἄγχινοι τὴν δειστηχησμένην χώρα τῶν χάνηο καὶ ρεθύμνου καὶ ὅτι ἐσυνέρηεῖς τὸ μεγάλο κάστρον καὶ εἰς τὰς ἄρδες καὶ εἰς τὰ νησία ἀπὸ τὰς ἀκμε. ἕως α.χ.ξ.θ. ὅπου τοῦ ἐδώκανε τὸ μεγάλο κάστρο καὶ ἐγύνηε ἡ ἀγάπη Σουθεμένη ἐν σην τωμῆα. Παρὰ Μαρίνου Τζάνε τοῦ λεγομένου Μπουνιάλη τοῦ Ρεθυμναίου ἐκ κρήτης—Ἐνετέτησεν α'. γ'. α'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ κοντὰ εἰς τὸν Πέντε τοῦ Ἁγίου Φαντίνου.

Ζάκυνθος 14—6—28.

MARIETTA MINΩΤΟΥ

Βιβλιογραφία

- 1) Raff. Barbiera : Venezia nel canto di suoi poeti—Milano 1925.
  - 2) F. Testi : Candia invasa dal Turco.—Venezia 1645.
  - 3) A. Bernardy : Venezia e il Turco. Firenze 1902
  - 4) C. Dettori : Διάφορα σχετικά μὲ τὸν πόλεμο τῆς Κρήτης ἔργα (ὁ τίτλος εἶναι πολὺ μεγάλος). Venezia 1645.
  - 5) V. Rossi : lettere di Calmo. Torino 1888.
  - 6) Medin : La storia della Republica di Venezia nella poesia. Milano 1904.
  - 7) Foscarini : Canti per popolo Veneziano. Venezia 1844.
  - 8) N. Busetto : alcune satire inedite in relazione con la storia bella vita Padovana nel secolo 17°. Venezia 1901.
  - 9) Composizioni poetiche. Venezia 1702
  - 10) Urbini : Disegno storico dell' arte italiana. (Faravia)—Torino.
- καὶ πολλὰ ἄλλα. πού τώρα πιά δὲν τὰ ἔχω ὅπ' ὄφει μου, γιατί οἱ σημειώσεις μου ἀπὸ τὴν Βενετία εἶναι ἄνω—κάτω.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

Τὴν πρώτην τῆς 18 Σεπτεμβρίου μεταβαίνων εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου τοῦ ὁποίου ἦτο διευθυντής, ἔπεσεν ἀπόπληκτος ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας ὁ διαπρεπὴς Κρητολόγος Στέφανος Ξανθουδίδης. Τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ ἐκλείποντος ἄνδρος δὲν θὰ ἐξάρωμεν εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς. Αἱ ποικίλαι του ἐργασίαι, ἀρχαιολογικαί, ἱστορικαί, φιλολογικαί, καὶ λαογραφικαὶ κατεγράφησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν Γενικὴν περὶ Κρήτης βιβλιογραφίαν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀνασκαφαί, ἃς ὁ ἀείμνηστος ἐνήργησε καὶ αὐτὴ ἡ ὕψις τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου δὲν εἶναι ὀλιγοτέρας ἀξίας ἔργα. Ἐκτὸς τῆς τρεχούσης του ἐργασίας, ἣ ὁποία γνωρίζομεν πόσον ἦτο γόνιμος, ὁ ἐκδότης τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶχεν ἐτοιμοὺς κριτικὰς ἐκδόσεις τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου ἐξ ὧν ἡ τῆς Ἐρωφίλης ἐτυποῦτο, ὡς ἐξ ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας γνωρίζομεν. Ἐτοίμαζε τὴν ἐκδοσὶν τῆς ἱστορίας Ἐνετικῆς περιόδου ἐν Κρήτῃ γράφων συγχρόνως εἰς τὰ Κρητικὰ ἄρθρα εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Ἐλευθερουδάκι. Ὁ φιλολογικὸς Σύλλογος τοῦ ὁποίου ὁ μεταστὰς ὑπῆρξεν ἐπίτιμον μέλος θέλει τελέσει φιλολογικὸν μνημόσυμον εἰς μνήμην τοῦ προῶρος ἀποθανόντος ἐπιστήμονος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (1)

*Εν Ἡρακλείῳ 3 Μαρτίου 1927

*Αξιότιμε κύριε Τομαδάκι,

Εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὸ φιλοφρονέστατον γράμμα σας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς θραβέουσας τῆς περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν μικρᾶς μελέτης μου. Εὐτυχῶς δὲν ἦτο δυνατόν ὑπὸ τὰς συνθήκας ποῦ ἐργαζόμεθα νὰ γίνῃ, ὡς ἔπρεπεν, χρήσις πικρῶν τῶν πηγῶν, οὔτε θὰ κηκαστῆ τοῦτο δυνατόν παρά κατοπιν πολυετῶν καὶ πολυμύχθων ἐργασιῶν εἰς τὸ κολοσσαῖον κατὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν σπουδαιότητα Ἑνετικῶν Ἀρχείων, ὅπως καὶ ἐξ ἄλλων εἰδήσεων γνωρίζομεν καὶ τελευταῖον ἀκριβέστερον εἶδομεν εἰς τὸ νεωστὶ τυπωθὲν βιβλίον τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη ἐρευνήσαντος τὸ ἀρχεῖον κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἔτη ὡς ἀπεσταλμένου τοῦ Ἰπουργ. τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπὸ τοῦ 1920 ἔξῃς. Διὰ τοῦτο ἂν ὁ κ. Εἰσηγητῆς τοῦ διαγωνίσματος ἔκαμε λόγον περὶ ἐλλείψεως καὶ ἄλλων πηγῶν πλὴν τῶν ὑπ' ἐμοῦ χρησιμοποιηθησῶν εἰς πληρέστατον δίκαιον, ἀλλὰ μὲ τοιαῦτα ἔπαθλα τοιαῦται ἐργασίαι δὲν γίνονται ἀπαιτοῦσαι καὶ ἐργασίαις πολυχρονίους καὶ ταξείδια καὶ ἄλλας δαπάνας. Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶναι ἔργον ἡμῶν τῶν νεωτέρων, οἱ ὅποιοι θὰ εὐρεθῆτε βεβαίως καὶ κάλλιον παρασκευασμένοι καὶ θὰ διαθέτετε μέσα ἀφθονώτερα. **Αὐτὰ εὐχόμεθα ἡμεῖς καὶ ἐλπίζομεν ἀπὸ σας** . . . . . ἔκδοσιν τῆς Ἐρωφίλης ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων (ὧν κατέχω πανομοιότυπα ἀκριβοπληρωθέντα) καὶ τῶν πρώτων Ἑνετικῶν ἐκδόσεων ἔχω ἔτοιμον πρὸς τύπωσιν ἀπὸ τριῶν ἐτῶν εἰς τὸν κ. Ἐλευθερουδάκη, μόνον δὲ λόγοι τυπογραφικοὶ τοῦ κ. Ἐλευθερουδάκη καθυστέρησεν μέχρι σήμερον τὴν ἐκτύπωσιν. . . . . Μετὰ τιμῆς.

Στ. Α. Ξανθοῦδέδης

(1) Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ μεταστάντος μετὰ τοῦ κ. Τομαδάκις, ὅστις ἀνακοινεῖ τὸ ἐπιστημονικῶς διαφέρον μόνον μέρος τῶν ἐπιστολῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του δημοσιεύονται ἀφοῦ ὁ Σ. δὲν ἐπρόφθασε νὰ συνεργασθῆ ζῶν εἰς [τὸ δελτίον μας ὧν εἶχεν ὑποσχθῆ].

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 8 Μαΐου 1928

Φίλε κ. Τωμαδάκι,

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ δοκιμίου διὰ τὸ δῆθεν Χρυσό-
βουλλον τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπαινῶ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἐφεσίπρασ
διὰ τὴν ἔρευναν τῆς Ἱστορίας τῆς πατρίδος μας. Ἀλλὰ τὸ θέμα ἐργῶ-
δες καὶ εἰς ἄκρον σκοτεινὸν καὶ δυσεπίλυτον. Ὅτι τὸ ἔγγραφο εἶναι
πλαστὸν, ὡς φέρεται, οὐδεμία μὲν ἀμφιβολία, ὅτι ὅμως οἱ πλάσαν-
τες καὶ διασκεδάσαντες ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ἱστορικῆς τινος παραδόσεως
εἶναι πιθανώτατον. Διὰ τοῦτο μόνον ὅσα ἰχνγράφουσιν αἱ ἀσφαλεῖς
πηγαὶ δηλαδὴ: ἡ Ἀλεξιάς, ὁ Ζωναρᾶς, κλπ. δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν
ὡς πραγματικά. τὰ λοιπὰ εἶναι ἀμφίβολα καὶ ὑποπτα, ἐν ὅσῳ δὲν
ἐπιβεβαιωθῶσιν ὑπὸ μαρτύρων μᾶλλον ἀξιοπίστων. Ὅτι ἐγένεε στάσις
τις εἶναι ἱστορικὸν γεγονός· πότε ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τίνος βασιλέως ἀμ-
φίβολον. Ὅτι ἀρχοντικά γένη ἦλθον ἐκ Κων)λεως εἰς Κρήτην πιθανώ-
τατον, ἀλ' ὁ ὄρισμός περὶ αὐτῶν πάλιν φαίνεται πλαστὸς ἢ μᾶλλον
μετεσκευασμένος εἰς νεωτέραν ἐποχὴν ἐκ παραδόσεων παλαιότερων.....
..... Ὁ Gerland εἰδικὸς ἱστοριοδίφης καὶ ἔχων ὄλας τὰς γνωστὰς
πηγάς, πραγματευθεὶς τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰς τὸ βιβλίον του Histoire de la
noblesse Cretoise περιέπεσον εἰς ἀπειρα σφάλματα, μολοντί εἶπε καὶ
πολλὰ ἀσυστά. Ἴσως μὲ τὸν καιρὸν καὶ μὲ τὴν ἔρευναν εἰς τὰς βιβλιο-
θήκας καὶ τὰ Ἀρχεῖα θὰ διαφωτισθῇ περισσότερον τὸ πρόβλη-
μα αὐτὸ καὶ θὰ ξεκρισθῇ ἡ εἴρα ἀπὸ τὸν σῖτον. τῶρα μὲ τὰ υπάρχον-
τα μέσα ὄχι. Σᾶς στέλ-
λω ταχυδρομικῶς τὴν μικρὰν ἐκδοσὶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ποῦ ἐτύπωσεν
ὁ Σύλλογος τῶν ὠφελίμων βιβλίων.

Μετὰ φιλικῶν χαιρετισμῶν
Στ. Α. Ξανθοῦδίδης

ΕΤΙΚΗ Β.ΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΑΠΕΛΘΑΤΙΩΝ

Δ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ

ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΦΙΛΑΡΑΣ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ

ΠΟΙΗΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΟΣ

Τῆ 1666 ὁ Χάνδαξ ἐπολιορκεῖτο ἀκόμη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο τὰ πράγματα ἔλαβον ὀξυτέραν μορφήν, διότι ὁ μὲν Χουσεῖν πασᾶς ἀνεκλήθη καὶ ἐθανατώθη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀπεστάλη ὁ ἱκανὸς Μέγας Βεζύρης Ἀχμέτ Κιουπρλίης μετὰ μεγάλης παρασκευῆς. Οἱ Βενετοὶ ἀπ' ἐτέρου ἀντιλαμβάνομενοι τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου κατέβαλον καὶ τὰς τελευταίας προσπάθειάς πρὸς διάσωσιν τοῦ πολιορκουμένου Κάστρου, ἀποστείλαντες πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Φρουρίου τὸν πολὺν Φραγκίσκον Μοροζίνη 1). Ὅλη ἡ Εὐρώπη καὶ προπάντων ἡ Ἰταλία παρηκολούθει μετ' ἀγωνίας τὰς προσπάθειάς τῶν Ἑνετικῶν δυνάμεων ἐν Κρήτῃ, τὴν δ' ἀνάληψιν τῆς ἀμύνης ὑπὸ τοῦ Φρ. Μοροζίνη, ἀνδρὸς δεδοκιμασμένου εἰς τὰ πολεμικά, ἐχαιρέτησεν ὡς τὴν σωτηρίαν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἐκδρομῶν. Τὴν κοινὴν ταύτην γνώμην τῆς Εὐρώπης ἀντιπροσωπεύων ὁ ἐν Παρισίοις ἑλλην διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος τῶν Farnese, δουκῶν τῆς Πάρμας λόγιος Λεονάρδος Φιλαράς ὁ Ἀθηναῖος ἔγραψε καὶ ἐξέδωκε τῆ 1667 ποίημα εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἐξ 8 στίχων μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως εἰς ἔπαινον τῆς «γαλινοτάτης Ἀφεντίας τῶν Βενετῶν».

Τὸ ἔντυπον τοῦτο, ἄγνωστον καὶ εἰς εὐρύτερον κύκλον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐρευνητάς, εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ὁμοῦ μετ' ἄλλων σπανίων δημοσιευμάτων ὑπὸ σημείον Réserve gr. Υφ. 600 (rièce 123) σχῆμα 40 Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο συνημμένων φύλλων ἄνευ ἀριθμήσεως ἢ προσθήδης (α' σελίς) τοῦ πρώτου φύλλου ὡς καὶ ἡ ὀπισθία τοῦ δευτέρου φύλλου (δ' σελίς) εἶναι λευκαί. Εἰς τὴν δευτέραν σελίδα περιλαμβάνεται τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τρίτην σελίδα ἡ ἐλευθέρα Λατινικὴ μετάφρασις.

Τὸ κείμενον τῶν ποιημάτων τούτων ἔχει ὡς ἑξῆς, τηρουμένης τῆς ὀρθογραφίας τοῦ πρωτοτύπου:

Εἰς ἔπαινον τῆς γαλινοτάτης Ἀφεντίας τῶν Βενετῶν ἀπάνω στῆν ἔνδοξον διαφάντευσιν, ὅπου ἔκαμαν ἐναντίον εἰς τοὺς Τούρκους εἰς τὴν φοβερὰν Πολιορκίαν τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως Κρήτης.

1) βλ. Ξανθοουδίδου, Ἡ Κρήτη, Ἀθῆναι, 1909 σ. 110.

Δράμετε, Νίκαις, δράμετε, ψάλλετε τὰ Παιάνια,
Τῆς Ἀφεντίας τῶν Βενετῶν πλέξτε χρυσὰ στεφάνια.
Ἐκείνη πάντα ἐνίκησεν τῶν Τούρκων τὰ φουσσάτα,
Διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὰ ἔθνη τὰ βαρβάτα.
Ἐτζάκισεν τὲς ἄλλυσεσ τῆς Χριστιανωσύνης,
Κ' ἐκείνους ἀνδραπόδισεν μετ' ἄκρας εὐφροσύνης
Ἐσὺ, Χριστέ μου κάμετην στὸν Κόσμο δίχως τέρι,
Καὶ καὶ ποῦ φτάνει μὲ τῆ νοῦ νὰ φτάσῃ μὲ τῆ χέρι.

Λεονάρδος Φιλαρᾶς

ὁ τοῦ ποτέ Ἰω. Ἀθηναῖος 1667

εἰς τὸ παρίσι

Idem Latine

In laudem serenissimae Venetorum Republicae de insigni
defensione à suis facta contra Turcas in obsidione totis viribus
ab eis suscepta antiquae Metropolis Cretae.

Currite, victrices Divae, cito currite Divae,
Dicite io paian, Venetae pro gentis honore
Aurea sarta date; Haec Turcales undique turmas
Prostravit, gentesque feras terraque marique.
Vincula Christiadum collo pendentia fregit,
Captivos fecitque suos festiviter hostes.
Fac ò Christe Sibi similem ne cernat in orbe
Quoque animo fertur, dextrâ victrice feratur.

Leonardus de Vilerè

F. R. Ioannis Atheniensis
Parisiis, 1667

Παρίσι, 1 Ἰουλίου 1928

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

Σημείωσις τοῦ εἰσηγητοῦ. Ἐκ τοῦ Κ. Σάθα ἔχομεν τὰς
ἐξῆς περὶ τοῦ Λ. Φιλαρᾶ εἰδήσεις (1). Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ
τέλη τοῦ 15 αἰῶνος. Μετὰ τὰ ἐν τῇ πατρίδι ἐγκύκλια, ἐσπούδασεν
ὡς τρόφιμος εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὸν φροντιστήριον. Ἐν Ἰταλίᾳ ἔ-
λαβε μέρος εἰς τὴν σχεδιασθεῖσαν ἐπανάστασιν ὑπὸ νέοντινὰ Κων.
Παλαιολόγον. Ἐἶτα μετέβη εἰς Παρισίους ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ri-
cheliou (2), ὑφ' οὗ συνεστήθη εἰς τὸν δοῦκα τῆς Πάρμας Fanrezze με-
τὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπανέρχεται εἰς Ἰταλίαν. Μετ' ἐπιπωματικὴν
ἀποστολὴν ἦλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1640 ὅτε καὶ συντάξεν ἑλληνιστὶ
τὴν ὁδὴν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς θεοτόκου (3) ἐμπιστευεῖς τὸ χειρόγρα-
φον εἰς Κύριλλον τὸν Χιον. Ἐν Γαλλίᾳ γνωστὸς ὡς Villars καὶ Billare.
(4) Ἐν Ἀγγλίᾳ συνεδέθη μετ' ὃν Μίλτωνζ μετ' οὗ καὶ ἀλληλογραφεῖ
(5). Διωρίσθη καὶ διβλιοθηκάριος τῆς Μαρκιανῆς ἐν Βενετίᾳ ἀλλὰ δὲν
ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ ἀποθανὼν τὸ 1673.

Μεταξὺ τῶν ἔργων του καὶ τὰ: Anecdota Anthologiae Grae-

caae, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ Richelieu, Γεωγραφικὸς Ἀτλας, διάφοροι λόγοι ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί.

(1) **Κ. Σάθα** Νεοελληνικὴ φιλολογία. Ἀθήναι 1868. σ. 289-293.—(2) τότε ἐκδίδει μετὰφρασιν εἰς Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν τοῦ συγγράμματος Declaratione più copiosa della doctrina Christiana «Διδασκαλία Χριστιανικὴ ἐξηγημένη ἄλλοτε εἰς κοινὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν καὶ τώρα γυρισμένη εἰς Λατινικὴν φράσιν ἀπὸ τὸν Λεονάρδον Φιλαρᾶν τὸν Ἀθηναῖον. Lutetiae 1633.—(3) «Ψδὴ εἰς τὴν ἀναμάρτητον σύλληψιν τῆς θεοτόκου μετὰ τινων ἄλλων ἐπιγραμμάτων. Ἐν Παρισίοις 1664». Μετεφράσθη εἰς γαλλικὴν καὶ λατινικὴν, πολάκις δ' ἐξεδόθη.—(4) Νῦν ἐκ τοῦ δημοσιευομένου ἐντύπου μανθάνομεν ὅτι ἐγράφετο καὶ de Vileré.(5) Βλέπε Populus Anglicanus.Londino 1651 καὶ Chardon de la Rochette: Melanges de critique II, Paris 1812.—

N. B. T.

ΝΙΚ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΙ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Τὸ παρὸν συμπλήρωμα συνετάχθη εἰς τὰ Χανιά ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς συλλογῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης. Καίτοι δὲ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὸ ὅλικόν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος βιβλιογραφίας εἶναι πολὺ, δημοσιεύομεν τὸ παρὸν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος θὰ ἔχομεν νὰ προσφέρωμεν ἀξιόλογον δευτέρον συμπλήρωμα ἐργαζόμενοι πρὸς τοῦτο εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς βιβλιοθήκας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σημειοῦμεν ὅτι τῆς δημοσιευθείσης βιβλιογραφίας ἡ ἀκρίβεια δὲν εἶναι μεγάλη λόγῳ τῶν τυπογραφικῶν λαθῶν τὰ ὅποια παρ' ἑλας τὰς φροντίδας ὑπεξέφυγον. Ἐλπίζομεν δ' ὁ Σύλλογος νὰ δυνηθῆ νὰ ἐκδώσῃ εἰς εὐθετον χρόνον τὴν ἑλλην βιβλιογραφίαν εἰς ἴδιον τεύχος, ἀφοῦ δημοσιεύσῃ τὰ συμπληρώματα καὶ αἱ βιβλιογραφικαὶ ἔρουναι.

1853 (-1861) Samuel Romanin. Storia documentata di Yenezia.
1861 Spratt. Sailing Directions for the island of Crete or Candia.

1867 **Χρόστου Πολίτου** Πολίτης Μίνωϊ χαίρειν. Ἀθήναι.

1867 **Θεοδ. Γ. Πεφάνη**. Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος. Κεφαλληνία.

1867. **Ἀγωνόμου**. Ὁ Γέρων ἀρματωλὸς τῆς Ἰδης. ἦτοι τρεῖς πρῶτοι αὐτοῦ ἐπιστολαὶ περὶ τῆς Ἡρωϊκῆς τῆς Κρήτης ἐπανάστασεως. Ἀθήναι.

1868 **Ἀγωνόμου** Ἀπάντησις εἰς τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἔκθεσιν τοῦ μεγάλου Βεζύρου περὶ Κρήτης. Ἀθήναι.

1878 **Ἀγωνόμου**. Decret et memoir du 31⁵ Fevrier 1878 de l'assemblée Generale des Cretois adressés aux puissances Chrétiennes. Athènes.

1880 **Εμρ. Κ. Στρατούδη**. Κρητικαὶ ἐμπνεύσεις (ποιήματα) Ἀθήναι.

1884 **Λόγοι** ἐκφωνηθέντες ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Πάτραις Συλλόγου τῶν Κρητῶν « Ἀρκάδιον » τελεσθέντι τὴν 26 Δεκεμβρίου 1883 πολιτικῆς μνημοσύνης ὑπὲρ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλεχοῦ πεσόντων Κρητῶν ἐκδιδόμενοι ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου. Πάτρας.

1885 H. Lewy. Altes Stadrecht von Gortyn auf Kreta. Berlin.

- 1885 Comparetti. Legge antiche della città di Gortyna in Creta. Firenze 1885.
- 1885 S. und. Rh. Baunack. Inschrift von Gortyn. Leipzig.
- 1885 Κανονισμός τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου «ἡ ἀδελφότης τῶν Κρητῶν». Ἀθήναι.
- 1887 **Τοπιόδου.** Οἱ Νόμοι τῆς Γόρτυνος. Ἀθήναι.
- 1888 Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ φιλελευθευτικοῦ Συλλόγου Ἑρακλείου ἀρχαιοτήτων, οὗ προετάχθη ἡ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1887 λογοδοσία τοῦ Προέδρου Ἰωσήφ Χατζιδάκη καὶ περιγραφή τοῦ ἐν Ἀμνισῷ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας. Ἑράκλειον.
- 1889 **Φιλελευθευτικὸς Σύλλογος Ρεθύμνης.** Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ Α' ἔτος γενόμενων (1888) ὑπὸ Κων. Ε. Πετυχάκη Προέδρου. Ρέθυμνον.
- 1890 Ἡ «Ἀνατολή» πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Κρήτας. Ἐκ τοῦ 19 ἀριθμοῦ τῆς ἐν Παρισίαις ἐκδιδομένης ἑφημερίδος «Ἀνατολή». Ἀθήναι.
- 1890 **Ροβέρτου Γάλλη.** Ἡ Ἰταλία ὑπὲρ Κρήτης. Ἀγορεύσεις κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 12 καὶ 13 Μαΐου τῆς Ἰταλικῆς βουλῆς. Ἀθήναι.
- 1892 Marco Tabarini. Francesco Petrarca e Luchino del Verma condottiero dei Veneziani delle guerra di Candia. Roma.
- 1893 Ἱεροδιδασκαλεῖον ἐν Ἀγία Τριάδι. Τὰ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 1892-1893. Χανιά.
- 1894 **Σ. Ἀ. Σταυροῦδης.** Ὁ Μαινόμενος κακεντρεχῆς. Ἐπιστολὴ ἀνοικτὴ Α'. Ἀθήναι.
- 1894 Ἱεροδιδασκαλεῖον ἐν Ἀγία Τριάδι. Τὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος 1893-1894. Χανιά.
- 1895 **Σ. Ἀ. Σταυροῦδης.** Ὁ μαινόμενος κακεντρεχῆς. Ἐπιστολὴ ἀνοικτὴ Β'. Ἀθήναι.
- 1895 **Ἐνὸς Ἀποκορώνιτου.** Ἀχρεῖοι ἢ ἀχρεῖος. Ἀθήναι.
- 1895 **Ἰω. Γ. Παπιδάκη.** Ὁ ὑποτελῶνης Σταυροῦδης καὶ τὸ πρωτόμειον τοῦ νόμου αὐτοῦ συγγράμματος «Ὁ Μαινόμενος κακεντρεχῆς». Α'. (Ἀθήναι).
- 1897 **Σ. Α. Σταυροῦδης.** Οἱ ἀστυεῖς πολιτικοὶ τῆς Κρήτης. Ἀθήναι.
- 1897 **Ἀνωμόμου.** La vœux du peuple Cretois. Athènes.
- 1897 **Ἀνωμόμου.** La volonté du peuple Cretois. Quelques documents relatifs à l'histoire de la Crète. Athènes.
- 1898 **Ἰ. Σακκισσοῦνη.** Ἡ πρὸς τοὺς Κρήτας ἐπιστολή. Ἀθήναι.
- 1898 **Ἀνωμόμου.** Ὁ Πόλεμος ἕνεκα τοῦ Κρητικοῦ ζήτηματος. Ἀναμνήσεις ἐκ τῆν δημοσιογραφίας. Α'. ἐκ τῶν ἑφημερίδων «Ἐφημερίδος», «Ἀκροπόλεως», «Ἀστεως», «Ἐστίας», «Σπίπ», «Ἐμπρός». Ἀθήναι.
- 1899 **Ἀντ. Ἰω. Ἀντωνιάδου.** Κρητικὴς (ἔπος) ἔκδ. γ' Χανιά.
- 1899 **Ἀντ. Ἰω. Ἀντωνιάδου.** Ἡ αὐτονομία τῆς Κρήτης, Κύ-

- ρος δ' δεύτερος. . . τραγῳδίαί, ἔτι δὲ ᾠδαί εἰς τὴν Κρήτην κ.λ.π. Ἀθήναι.
- 1900 Ἀντιγνώστου Γ. Βλάχου. ὄπλαρχηγῶ. Ποιήματα τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης. Χανιά.
- 1900 Ἀν. Γ. Βλάχου. Ποιήματα Τιμολέοντος Βάσσου καὶ Ἰωάννου Καλογεργῆ, Χανιά.
- 1900 Ἀν. Γ. Βλάχου. Ποιήματα Κωνσταντίνου Μάνου καὶ Παπαλέκου. Χανιά.
- 1900 Τὸ ἐκπαίδευτικὸν συνέδριον καὶ αἱ ἐπετηρίδες τῶν Γυμνασίων κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1899-1900. Μέρος Α' ἐκτυπωθὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Ἰωάννου Περγικάρη. Χανιά.
1900. Ἀν. Γ. Βλάχου. Ποιήματα ἀρχαίων ἀγωνιστῶν 1821-1866. Χανιά.
- 1902 Μιχέριου Δ. Δασκυλάκη. Συμβολὴ εἰς τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν. Ἀθήναι.
- 1903 Δ. Σ. Βουτετάκη. Τῷ Γεωργίῳ Παπαδοπέτρῳ χαίρειν. Ἦτοι ἔναρξις ἐκκαθαρίσεως τινῶν λαγαριασμῶν. φυλλάδιον Α'. Χανιά.
- 1903 I. Jegerlhener. Der Auslsand der kandiotischen Ritteschaft gegen das Mutterland Venedig 1363-1365. Ἐν Bizantinische Zeitschrift XII.
- 1904 Στυλ. Μιτζηπετάκη. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878. Ἡράκλειον.
- 1904 Παύλου Ἀ. Βιλάκη. Ἱστορία τῆς Κρήτης. Χανιά.
- 1906 G. Gerola Ricerche e descrizioni fatte sull' isola di Candia, per incarico del R. Istituto di S. L. ed Arti.
- 1907 Ὑπόμνημα ἑπτὰ Κρητῶν ὄπλαρχηγῶν ἐπιδοθὲν τῇ 12 Αὐγούστου 1905 πρὸς τὰς τέσσαρας δυνάμεις ἀναδημοσιευόμενον ὑπὸ Ἀ. Ν.Γ. Χανιά.
- 1907 Γεωρ. Βιλιχάκη. Ποίημα ἠ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου. Χανιά.
- 1907 Δημ. Κ. Κουκουλάκη. Πανεπιστημικὴ φάλαγξ ἐν Κρήτῃ, 1897. ἐκδ. 6'. Ἀθήναι.
- 1907 G. Gerola. Le iscrizioni Cretesi di desiderio dal legname pubblicate per le nozze vivaldelli viglierchio. Verona.
- 1907 G. Scaffini. Notizie intorno ai primi cento anni della dominazione veneta in Creta. Societa poligrafica (1907, VIII p. 66). Alessandria.
- 1907 G. Gerola. Rassegna bibliografica (τοῦ ἀνωτέρω). Nuovo Archivio Veneto. Nuove serie XVI, parte I. Venezia.
- 1908 G. Gerola. Una descrizione di Candia del principio di seicento. Atti dell' istituto reale accademia di S. L. ed A. degli agiati in Rovereto. Serie XVI. Rovereto.
- 1908 Ζημιπελίου-Κουδυλάκη. Ἱστορία τῶν ἐπικναστάσεων τῆς Κρήτης. Ἀθήναι.

- 1908 G. B. Cervellini. Documento inedito Veneto Cretese del Dugento. Padova.
- 1909 **Στεφ. Ν. Δραγούμη.** Ἐνωσις Κρητικὸν ὑπόμνημα. Ἀθήναι.
- 1909 **Ἀνωνύμου.** Λόγοι καὶ κρίσεις Εὐρωπαϊκῶν φιλολόγων καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ κ. Ἀ. Γιάνναρη. Χανιά.
- 1911 Τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ. Αἱ δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως. Ἀθήναι.
- 1915 G. Tura Rassegna bibliographica (Σ. Α. Ξανθοῦ περὶ τῆς Μητροπόλεως Κρήτης καὶ τοῦ Μητροπολίτου τῆς Ἁγίας Τίτου... ἐν Χρ. Κρ. Β' 3). Nuovo archivio Veneto. Nuova serie. [vol. XXIX. Venezia.
- 1915 G. Gerola. Le antiche chiese di Lebena a Creta. Atti del Reale istituto Veneto di scienze lettere ed arti. Anno acad. 1914-1915. Tomo LXXIV. Parte seconda p. 1153-1158. Venezia.
- 1918 G. Gerola. Topografia delle chiese della città di Candia. Roma.
- 1920 **Ἀνωνύμου.** Ὁ Μητροπολίτης Κρήτης Εὐμένιος. (νεκρολογία α). Ἐν Χριστ. Φωτὸς Ε' σ. 40 Χανιά.
- 1920 Ε. Γ. (Ἐμμ. Γενεράλι) Κρητικὸν Πάνθεον. Ἐν Χριστ. Φωτὸς Ε' σ. 13-14, 23-24, 46-47, 127-128, 143-144, 160. Χανιά.
- 1921 **Ἐμμ. Γενεράλι.** Κρητικὸν Πάνθεον. Ἐν Χρ. Φωτὸς Σ' 7, 16, 23-24, 31, 45-46, 51, 62-63, 69, 84-85, 94-95, 101-102, 111-112, 118-119, 125-126, 135-136. Χανιά.
- 1921 Ε. Γ. (Ἐμμ. Γενεράλι) Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ ἱερῶν Μονῶν. Ἐν Χρ. Φωτὸς Σ' 117-118, 134-135, 143-144, 149-150, 157-158, 165-166. Χανιά.
- 1921 Ε. Γ. Γ. (Ἐμμ. Γενεράλι) Περὶ τῆς πόλεως Ρεθύμνης. Ἐν Χρ. Φωτὸς Σ' 158-159. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη). Οἱ δύο Τρούλοι. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 14 Ἰουλίου φύλλῳ 2890. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Ἀναγκαῖα καὶ ἐξωραϊστικά ἔργα ἐν Χανίοις. Τὰ Χανιά ἐπὶ Ἐνετοκρατίας. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 16 Ἰουλίου φύλλῳ 2892. Χανιά.
- 1922 Ἀνωνύμου (Ἐμμ. Γενεράλι). Μέση ἐκπαίδευσις ἐν Κρήτῃ. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 20 Ἰουλίου φύλλῳ 2895. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Ἀναγκαῖα ἐξωραϊστικά ἔργα ἐν τῇ πόλει. Τὰ Χανιά ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 28 Ἰουλίου φύλλῳ 2902. Χανιά.
- 1922 **Ἐμμ. Γενεράλι.** Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ ἱερῶν Μονῶν. Ἡ Κυρία Γωνιά. Σ' 273-174, 186-188, 199-200, καὶ Ζ' 13-15, 29-30, 55-56, 70-72, 77-78, 87-88, 93-94. Χανιά.
- 1922 **Γ. Κυρμιζάκη.** Ἡ καταστροφή δὺ Μονῶν. Ἐν Χρ. Φωτὸς 2' 39-40. Χανιά.

- 1922 **Ν. Ίω. Παπαδάκι.** Συμπλήρωσις τῆς ἐν Ἁγία Τριάδι ἐπιγραφῆς. Ἐν Χρ. Φωτὸς Ζ' 47-48. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Ἀναγκαῖα καὶ ἐξωραϊστικά ἔργα ἐν τῇ πόλει. Τὰ Χανιά κατὰ τοὺς μετέπειτα Χρόνους. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 12 Ἀγούστου φύλλῳ 2915. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Ἀναγκαῖα καὶ ἐξωραϊστικά ἔργα ἐν Χανίοις. Τί πρέπει νὰ γίνῃ. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 24, 25, 28 καὶ 30 Ἀγούστου, 2 καὶ 9 Σεπτεμβρίου φύλλοις 2924, 2925, 2928, 2929, 2932, 2938. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Ἀπὸ τὰ περασμένα. Ἡ συγκοινωνία μας. Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος. Τὸ «πακέτο». Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 1 Σεπτεμβρίου φύλλῳ 2931. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Βιομηχανία καὶ Μηχανουργία ἐν Χανίοις.
 1) Σαπυνοποιεῖα. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 9, 13 Ὀκτ. φύλλοις 2962, 2966.
 2) Βυρσοδεφία αὐτόθι 16 καὶ 18 Ὀκτ. φύλλοις 2969, 2970.
 3) Σηροτροφία- Μεταξουργία αὐτόθι 23 Ὀκτ. φύλλῳ 2975.
 4) Οἰνοπνευματοποιεῖα αὐτόθι 30 Ὀκτ. φύλλῳ 2981.
 5) Καπνοδόμηχανία αὐτόθι 8, 9 Νοεμβρ. φύλλοις 2988, 2989.
 6) Βιοτεχνία - Χειροτεχνία αὐτόθι 20 Νοεμβρ. φύλλῳ 2999.
 7) Μηχανουργία - ἔλαιουργία αὐτόθι 29 καὶ 30 Νοεμβρ. φύλλοις 3006-3007. Χανιά.
- 1922 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη). Πῶς συνεβαλλόμεθα ἄλλοτε. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης 13 καὶ 14 Δεκεμβρ. φύλλοις 3018-3019. Χανιά
- 1922 **Σ. Θεοτόκη.** Τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης. Ἐν Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλ. 395-403. Ἀθήναι.
- 1923 **Ἀωνύμου** Ἀντόνιος Μιχελιδάκης (νεκρολογία) Ἐν Νέας Ἐρεῦνης Κ' 2 Φεβρουαρίου φύλλῳ 3060. Χανιά.
- 1923 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη). Διοικήσις καὶ δικαιοσύνη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης Κ' 21-25 καὶ 27-30 Μαρτίου φύλλοις 3086- 3094. Χανιά.
- 1923 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη). Ἡ Κρήτη κατὰ τοὺς μεταπολιτευτικούς χρόνους. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης Κ' 21-29 Ἀπριλίου καὶ 2 Μαΐου καὶ ΚΑ' 14-20, 22-28 Νοεμβρίου, 4-7 καὶ 14-15 Δεκεμβρίου φύλλοις 3112-3119, 3121, 3283-3288, 3290-3295, 3300-3303 καὶ 3309-3310. Χανιά.
- 1923 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη). Κατάλυσις τῶν προνομίων τῆς Κρήτης ὑπὸ τῆς Τουρκίας 1889. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης ΚΑ' 1-6 Ἰουνίου, φύλλοις 3150-3154. Χανιά.
- 1924 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Γιούκτα ἢ Γιοίρτα. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης ΚΑ' 11 Ἰανουαρίου φύλλῳ 3332. Χανιά.
- 1924 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρναράκη) Οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Κρήτης, Βίος, ἡθῆ, ἔθιμα. Ἐν Νέας Ἐρεῦνης ΚΑ' 26, 27, 29, 30 Ἰανουαρίου, 3-22 καὶ 24, 25 Φεβρουαρίου φύλλοις 3342-3345, 3349-3365, 3367-3368. Χανιά.

- 1924 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρνάρη) Ἐπὶ τὰ παλαιὰ καρναβάλια τῶν Χανίων. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΑ' 4 καὶ 8 Μαρτίου φύλλοις 3374 καὶ 3378. Χανιά.
- 1924 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρνάρη) τὰ πρῶτα κκφενεῖα ἐν Χανίοις. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΑ' 21 Μαρτίου φύλλῳ 3388. Χανιά.
- 1924 **Φ.** (Κ. Γ. Φουρνάρη) Τὰ λουτρά ἄλλοτε ἐν Χανίοις. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΑ' 23 Μαρτίου φύλλῳ 3390. Χανιά.
- 1924 **Χ.** Τὸ διβλίον τοῦ κ. Παπαγιαννάκη καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα Χανίων. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΑ' 18-26 Ἀπριλίου φύλλοις 3410-3417. Χανιά.
- 1924 **Ἀωνόμου** (Κ. Γ. Φουρνάρη) Ἐπιγραφαὶ τεμένη καὶ κρήναι. Ἡ τελευταία σημαία. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΒ' 3 Ἰουλίου φύλλῳ 3474. Χανιά.
- 1924 **Ε. Γ.** (Ἐμμ. Γενεράλι) Τρεῖς ἡμέραι ἐν Ἀκρωτηρίῳ. Ἐν Νέας Ἐρέυνης ΚΒ' 9-24, 28 καὶ 29 Αὐγούστου, φύλλοις 3505-3517 καὶ 3520-3521. Χανιά.
- 1924 **Ερμ. Μ. Πιπριωνάκη.** Συνοπτικὴ ἐκθεσις τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ Μοναστηριακοῦ Ταμεῖου Χανίων. Χανιά.
- 1924 Ἰπόμνημα Ἱεραῶς Συνόδου Κρήτης πρὸς τὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα. Ἐν Χρ. Φωτὸς Η' σ. 78-79. Χανιά.
- 1925 **Μηνᾶ Χριστοπούλου.** Κρήτες λόγιοι ἐν τῇ Λύσει. Ἐν ἐφημερίδος. Ἐσπερ. Ταχυδρόμος φύλλοις 2498-2530. Χανιά.
- 1925 **Ἀωνόμου.** Στατιστικὴ Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως Κρήτης. Ἐν Φωτὸς φύλλοις 47-48. Ἡράκλειον.
- 1926 **Ἐπισκόπου Κυδ.** Ἀποκ. Ἀγαθαγγέλου Διὰ τὴν ἱστορίαν. Ἐπιστολὴ τῆς Ἱεραῶς Σταυροπηγιακῆς καὶ Βασιλικῆς μονῆς Πάτριου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ἰσπανίας Κάρολον τὸν Β'. Ἐν Χρ. Φωτὸς Γ' 12-15. Χανιά.
- 1927 **Ἀντ. Δ. Κεραυροπούλου** Ἡ Μινωτικὴ Μυκηναϊκὴ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιβίωσις αὐτῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θρησκείᾳ. Ἐν Πρακτικῶν Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2, σ. 423 κ. ἑ. Ἀθῆναι.
- 1927 **Σπ. Μιρινάτου.** Γ' ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια (Κρήτης). Εἰδήσεις 1925-1926. Ἐν Ἀρχαιολ. Δελτίου 9, παραρτ. 12-14. Ἀθῆναι.
- 1927 **Σπ. Ν. Μιρινάτου** Μεσομινωτικὴ οἰκία ἐν Κάτῳ Μεσαρᾷ. Ἐν ἀρχαιολ. Δελτίου, 9, σ. 53-78. Ἀθῆναι.
- 1927 **Σπ. Ν. Μιρινάτου** Ἐπιγραφή εἰς Βριτόμαρπιν ἐν Χερσονήσου. Ἐν ἀρχαιολ. Δελτίου 9, σ. 79-84. Ἀθῆναι.
- 1927 **Ἀ. Κ. Ὀρλάνδου** Πριστομιαίων τοῦ Μουσειῦ Ἡρακλείου. Ἐν Ἀρχαιολ. Δελτίου 9 σ. 188-191. Ἀθῆναι.
- 1928 **Σ. Θεοτόκη** Ἡ Κρητικὴ ἀποστασία τοῦ 1363. Ἱστορικὴ μελέτη. Ἐν Ἡμερολογίου Μεγ. Ἑλλάδος 249-268. Ἀθῆναι.
- 1928 **Ε. Γενεράλι** Ἀρκάδι. (Μονή). Ἐν Μ. Ε. Ε. Ε' 526-529. Ἀθῆναι.

- 1928 **Ν. Β. Τωμαδάκι** Τὰ χρυσόβουλλον τῶν Κομνηνῶν. Ἐν Π. Δ. Β. Κ. Φ. Σ. ἔτος Α' σ. 65-85. Χανιά.
- 1928 **Ν. Ἰω. Παπαδάκι** Βιβλιοκρισία παλαιῦ χειρογράφου διδύμου. Ἐν Π. Δ. Β. Κ. Φ. Σ. ἔτος Α' σ. 86-96. Χανιά.
- 1928 **Γ. Λελεδάκη** Ἡ ἀρχαιολογικὴ μελέτη τῶν πόλεων τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Ἐν Π. Δ. Β. Κ. Φ. Σ. ἔτος Α' σ. 97-105. Χανιά.
- 1928 **Κρητικὸ Ὑφολογικὸ Ὑλλόγου** (τῆς ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ διβλιοθήκης ἐπιτροπῆς). Γενικὴ περὶ Κρήτης διβλιογραφία. Ἐν Π. Δ. Β. Κ. Φ. Σ. ἔτος Α' σ. 131-148. Χανιά.
- 1928 **Ν. Ἰω. Παπαδάκι** Ἐπὶ τῆς μελέτης περὶ οἰκοσῆμου τοῦ χαρτοφύλακος. Ἐν Π. Δ. Β. Κ. Φ. Σ. ἔτος Α' σ. 149-152. Χανιά.
- 1928 **Β. Χ. Μαλατάκη** Ἀθλητικὸν ἡμερολόγιον Χανίων. Χανιά.
- 1928 **Ν. Β. Τωμαδάκι** Ἀρχολέσι. Ἐν Μ. Ε. Ε. Ε' 774 Ἀθῆναι.
- 1928 **Κ. Νικολαῖδη** Quirites-Κρήτες. Ἐν Περιόδ. Μ. Ε. Ε. φ. 137. Ἀθῆναι.
- 1928 **Κ. Γ. Φουρνιράκη** Πρῶτοι μεταπολιτευτικὸι χρόνοι. Ἐν Παρατηρητοῦ Β' 541-543 τῆς 30 Ἰουν. - 4 Ἰουλ. Χανιά.
- 1928 **Γεωρ. Ἰω. Λελεδάκι** Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας. Μέρους Α' Ἀθῆναι.
- 1928 **Κ. Καυροφύλλ** Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Σήφη Βλαστοῦ εἰς τὴν Κρήτην (1458). Ἐν Νέας Ἐστίας Β' 646-652. Ἀθῆναι.
- 1928 **Ἐ. Γ. Κεδρηνοῦ** (Ἐμμ. Γενεράλι) Δύο Ἱστορικὰ ἔγγραφα. Ἐν Παρατηρητοῦ 29 καὶ 30 Ἀδγοῦστου φύλλοις 591-592. Χανιά.
- 1928 **Henri Cozie** Le couvent de Arcadion (Ἐκ συγχρόνου μὲ τὸ γεγονὸς γαλλικῆς ἐπιστολῆς). Δ. Ι. Ε. Ε. Νέα Σειρὰ Α' 157-160. Ἀθῆναι.
- 1928 **Κ. Γ. Φουρνιράκη** Τὰ Χανιά μας. Χανιά.
- 1928 **Κ. Καυροφύλλ** Νικόλαος Βλαστός καὶ τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον. Ἐν Νέας Ἐστίας Β' 796-799. Ἀθῆναι.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΓΡΙΛΕΑΣ

Ὁ Ἄγριλῆς ὑπάγεται εἰς τὸν παλαιὸν δῆμον Καμπανοῦ. Τὸ χωριὸν καὶ ἐπὶ Ἑνετῶν. Ἡ στατιστικὴ τοῦ Καστροφύλακος (16ος αἰῶν) Agrilea (243, 253) τὸ δὲ χρονικὸν τοῦ Τριβᾶν (17ος αἰῶν) Agrillea καὶ Agrilea ut Supra ἔπου γράφει Agrilea et supra Agrillea, ἦτοι Ἄγριλῆς καὶ ἀπάνω Ἄγριλῆς, ὡς καὶ σήμερον. Χωριὸν παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλυρον. Ἄγριλῆς τόπος ἀγρίων ἐλαίων. Ἄγριλαιᾶς ἀγριλαῖς καὶ κατὰ τὴν συνήθη γραφὴν ἀγριλῆς. Κατὰ τὰ Ἀγκουζῆς Ἀστοιβιδῆς, Πρινῆς, Ἄζογυρῆς, Ἀσφεδηλῆς, Πλατανῆς κ. ἄ.

Ἡ τοποθεσία ἔπου ἡ ἀρχαία Ἑλυρος καλεῖται Κεφαλά. Παρὰ θῆτω τὰς τοπωνυμίας τοῦ χωρίου: τὸ Βιτσιλοκεφάλι, τὸ Λειβάδι, ὁ Πηλζόμυλος, τὸ μολζύλλκο, τὰ Κουνενιανὰ (ἀπὸ τινος Κουνενη δεσπότη) τὸ Φραγγούλι, ὁ Τζίγκουνις, ἡ Παιγνιδίστρα, ἡ Ἀγιάννα, ἡ Πηλαγιάδα, ἔς τοὺς μούρους, οἱ λάκκοι ἔστην Κάνναδα, ἡ τραχάλα, ὁ Βιπές, ἡ Λινέ (ἐλαιόφυτον), τὰ Μπεμεμικινὰ (ἀπὸ τινος Ἰμβραήμ, ἐρείπια Τουρκικῆς συνοικίας), ὁ Μελισσόκηπος, ὁ κάμπος τὰ πηγαδάκια, ὁ Καψός, τοῦ γέρω τ' ἄλωνι, οἱ μαυρόλλκοι, τὸ πέραμα.

Ἡ Μονοκαρέ. χωριὸν τοῦ ὁποίου σῶζονται τὰ ἐρείπια ἡρημώθη ἀπὸ πανώλην. ὡς παραδίδεται. Ἐκεῖ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Τὸ μονοχωράκι, τὰ Λημνιά, τὰ Ἀσκιδία, ὁ μέγας λαγκός (τέως δάσος· σήμερον δὲν ἔχει οὔτε δένδρα οὔτε ξυλείαν), τὸ Βρωμόνερο, ἡ Ροβέ, ἡ Πλάτη, τὸ Καημένο ἄλωνι, τὸ Βορεινὸ, ἡ μακρὴ πεζοῦλλα, ἡ τρούπη, τὸ κουρτόνερο, (ἐπειδὴ ἐκεῖ τὸ νερὸ κουρτιάζεται, λημνιάζει) ὁ Κριθιρός τ' Αὐλόχιο, τς' ἡ Παναγίας (ἐκκλησία) ἔς τὸν Ἀἰ Γεώργι (ἐπίσης), τοιχί, ὁ Ἀνεμόμυλος, ἡ Χατζιανὴ πεζοῦλλα, Ἀἰ Προκόπις (ἐκκλησία), ἔς τοῦ Λουτζῆ (βρύσις) Κουτσορελαλά (βρύσις, πηγὴ), Κάτω βρύει (βρύσις), τ' Ἀσημόκωλου, ἔς τὰ ρημάμπελα, ἔς τὴ σωχώρα, τὸ παλαζάλωνο, ἔς τὴ μοναχλιάδα, ὁ Πύργος, τὸ Βιγκλί, ἡ Χναρέ, ἔς τοῦ Σεριωμανώλη, ἔς τοῦ Παύλου τὸ ρυάκι, ἔς τοῦ Φλαμμούρι τὸ ρυάκι, στὴ ντελάκκα.

(Ἐκ τῶν τοπωνυμικῶν τοῦ Σελίνου)

Νικόλκος Β. Τωμαδάκις

ΛΟΥΚΙΑΝΑ

Συχνά συνοικισμοί ἢ χωρία ἀπαντοῦν μὲ τὸ ὄνομα «Λουκιανὰ» ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἅπαξ ἐν Κισσάμῳ καὶ δις ἐν Ξελίνῳ. Τὰ Λουκιανὰ, τῶν ὁποίων συγγράφομεν.....τὴν ἱστορίαν, κεῖνται ἀκριβῶς πρὸς νότον τοῦ «Ἄϊ—Ζήνα» τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ ἀποπηγαδιοῦ καὶ εἰς τοὺς πρόποδάς του. Τὸ ὄνομα προφανῶς εἶναι Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ δίδεται εἰς συνοικισμοὺς οἱ ὅποιοι εἶναι οὕτω; εἰπεῖν, κεκρυμμένοι. Δηλαδή: Ἐντὸς καὶ εἰς τὸ βάθος δύο παραλλήλων ἀντερειαμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μικρὰν καὶ χαμηλὴν χαράδραν, ὑπάρχει ὁ συνοικισμὸς ἀθέατος εἰς τὸν σχετικῶς μακρὰν εὐρισκόμενον παρατηρητήν. Εἶναι μία χαρακτηριστικὴ ἀντίθεσις εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν ἀρχαίων, οἱ ὅποιοι ἐπροτίμων τὰ ἀναπεπταμένα μέρη πρὸς κατοικίαν, καὶ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος νεωτέρας χωστῆς.

Τὸ ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφερόμενον διὰ τὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν λόγῳ συνοικισμοῦ εἶναι ἀσφαλῶς ἀποκύημα φαντασίας, ἣτις καὶ αὐτῶν τῶν ὀνομάτων θέλει νὰ εὐρίσκη τὴν ἐξήγησιν. Καθ' ἃ λοιπόν, παραδίδεται ὑπῆρξεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἓνας κάποιος Λουκάς Γρηγοράκης ἢ Τζουμπετζῆς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συνοικισμοῦ χειροδύναμος μέχρι βαθμοῦ ὑπερβολικοῦ. Οἱ γείτονές του Τοῦρκοι ἤλθον εἰς τοιαύτην ρῆξιν πρὸς ἀνωλύτους ἄλλους Τοῦρκοις, ὥστε νὰ ἔλθωσιν εἰς μονομαχίαν καὶ νὰ ἀντικατασταθῶσιν μάλιστα κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ γείτονός των συγχρόνου..... Ἡρακλῆ. Ἐπὶ πλέον δὲ προστίθεται ὅτι ὁ ἀντίπαλος τοῦ Λουκά μας γίγας ἐθανατώθη καὶ τιμῆς ἕνεκεν τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ ἔλαβεν ὁ συνοικισμὸς. Τὰ περίπυστα διὰ τὴν ἀνδρείαν των Λουκιανὰ ἐπρεπεν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ νὰ ἔλκων τὴν καταγωγὴν ἐξ ὀλυμπιονίκου τινός. Τὸ ὅτι ἡ παράδοσις εἶναι μῦθος ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὑπάρχουν πλεῖστοι ὅμοιοι μῦθοι, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς :

1) Τὰ εἰς τὴν ὁμορον κοινότητα Ἐπανοχωρίου καὶ εἰς τὸ χωρίον Πρινές Λουκιανὰ εὐρίσκονται ὡς ἐξ ὄψεως γνωρίζω εἰς τελείως ὁμοίαν θέσιν τῶν ἡμετέρων (διότι δυστυχῶς τὰ τῆς Κισσάμου δὲν γνωρίζω ἐξ ὄψεως).

2) Τρία χωρία ἢ ἔστω καὶ μικρὰ συνοικίαι ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ, ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν πιστεύομεν νὰ ὀνομάσθησαν ἐκ τοῦ ὀνόματος Λουκάς, διότι ἐπὶ τέλους δὲν ὑπῆρξε κανεὶς ὁμώνυμος Μέγας Ἀλέξανδρος.

Καὶ 3) Διότι εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν ἀρχοντοπούλων ἀπαντοῦν μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Ὁ συνοικισμὸς προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ κτηματῖαι Σκάρης ὅπως εὐρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὰ κτήματά των. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶχε τὴν ἀκμὴν, ἣν ἀπέκτησε βραδύτερον, ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ Ἑνετικῶν χρόνων. Ἡ ἱστορία του μᾶς εἶναι ἀγνωστη καὶ ἀσήμαντη ἄλλωστε εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους μόνον ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμβάνει ἐνδιαφέρον ἢ δὲ παράδοσις διατηρεῖ πολλὰ σημεῖα ἐν ἐπιπλεύσει ἢ μᾶλλον ἐν ὑποπλεύσει. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ πληθυσμὸς του ἠῤῥῆσεν ὑπερβολικὰ, ἠεὶθμει «70 τουφέκια» δηλ. 70 Μουσουλμάνους δυναμένους νὰ φέρωσιν ὄπλα (διότι τοὺς ὀλίγους, χριστιανούς ὡς ἀόπλους δὲν ἐλογάριαζαν) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, Ἐξήγησις τῆς τοιαύτης ἀκμῆς εἶναι κατ' ἐμὲ ἡ θέσις τοῦ χωρίου ἐν σχέσει μὲ τὴν ὄροσειρὰν Σταυρὸς—Ἀποπηγάδι.

Ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις διὰ νὰ στερεωθῇ ἐν Σελίνῳ δὲν ἤρκει βέβαια νὰ κατέχῃ τὸ Κέντρον τῆς Ἐπαρχίας, τὴν Κάνδανον καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ.....τὴν καιμακαμίαν, ἀλλὰ ἔπρεπε κυρίως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν «κόρδα» Σταυρὸς—Ἀποπηγάδι ἀπὸ τοὺς ἀκαταβλήτους κατοίκους τοῦ Διαμερίσματος Καμπανοῦ· διότι ἀμφισβήτησις τῆς κυριαρχίας τῆς ὡς ἄνω ὄροσειρᾶς, ἡ ὁποία δεσπόζει τῆς Κανδάνου ἐσήμαινε καὶ ἀμφισβήτησιν τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ Σελίνου. Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ὅμως ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ ὄροσειρᾷ ἔδει αἱ προφυλακαὶ του νὰ προχωρήσωσι Νότιο—Ἀνατολικῶς ἔτι, διὸ καὶ ἐξάπέλυσεν τοὺς Γιαννιτσάρους του ἐφ' ὄλου τοῦ ἠρωϊκοῦ διαμερίσματος καὶ πρὸ παντὸς ἐπύκνωσε τὰς τάξεις τῶν πιστῶν εἰς τὰ πλησιέστερα τῇ ὄροσειρᾷ χωρία (Τζαγκαριάκος Λουκιανὰ καὶ λοιπὴ Σκάρη). Αἱ προφυλακαὶ ἠμποδίζον εἰς τὰς μικρὰς τοὐλάχιστον ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς ὀνομάζει χαρακτηριστικῶς «σὴν ἐπανάστασιν», τοὺς χριστιανούς νὰ προχωρήσωσι πέραν τῶν Λουκιανῶν πρὸς τὴν «κόρδα»—Οἱ Τοῦρκοι μετέβαιναν μέχρι τοῦ Ἁΐ Ἡλία παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς φάραγγος τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

Ἐν τοιαύτῃ ἀκμῇ τὰ Λουκιανὰ ἤλθον εἰς ρῆξιν μὲ τὴν περιβόητον Γιαννιτσαρικὴν οἰκογένειαν τοῦ Σελίνου «Βέργερη». (Ἐνταῦθα, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐρωτήσωμεν. Ὑπάρχει καὶ δύναται νὰ γίνῃ συσχέτισις μὲ τὸν μῦθον τῆς.....γεννήσεως;) Παραδίδεται ὅτι τό πρὸς ἀνατολάς του συνοικισμοῦ ἀντέρεισμα τοῦ «χαράκαν» ὡς καὶ τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ ἦσαν ὁργανωμένα μέτωπα, ὑπῆρχον «Μυτηρίζια» καὶ «Βάρδια» κατὰ τὴν στρατιωτικὴν τοῦ λαοῦ φρασεολογίαν, ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐν τέλει δὲ ὑπερίσχυσαν τῶν Γιαννιτσάρων. Διὰ νὰ φανῇ δὲ ἡ Βαρβαρότης καὶ ἡ ἀποκτῆνωσις τῶν ἐκ Λουκιανῶν Τούρκων ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰς ἐξῆς:

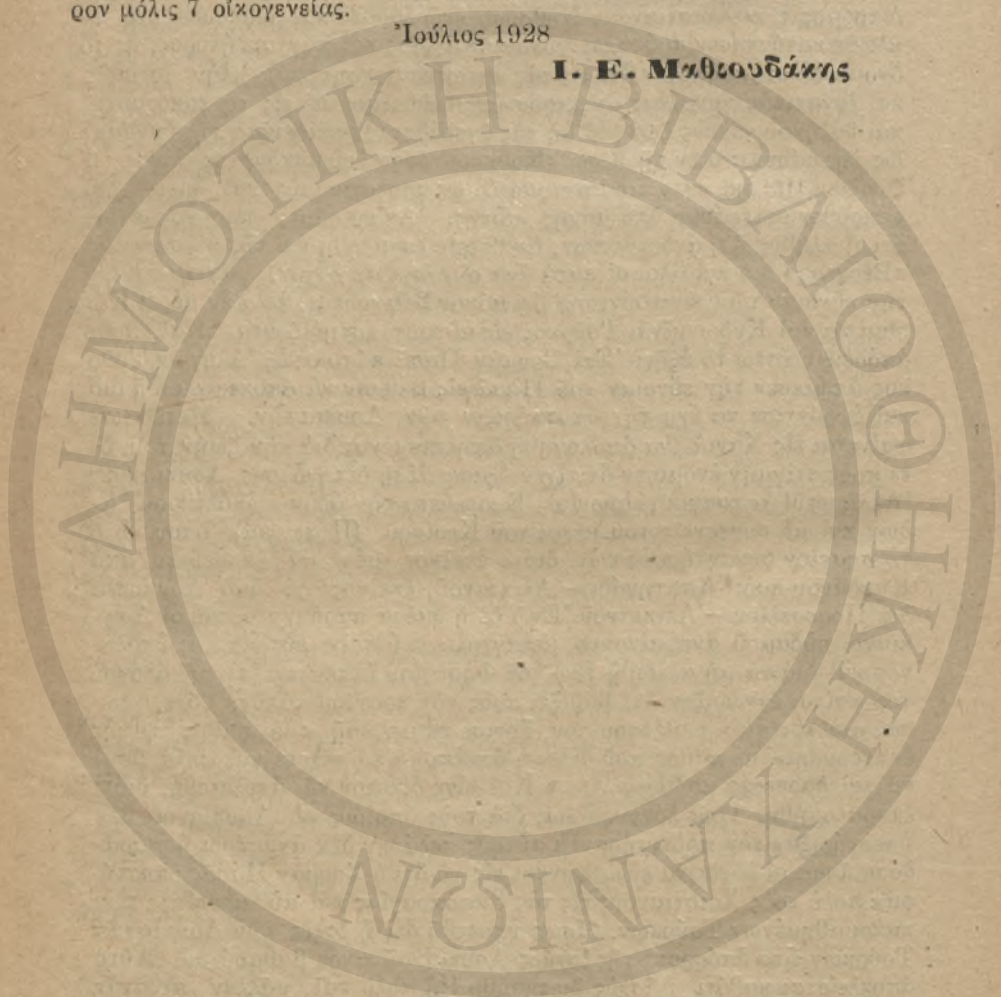
Ὑπῆρξεν εἰς ἀγᾶς ὀνόματι Καγιοντζῆς ὅστις ἐκαυχίθη ὅτι ἐξηφάνισεν ἐκ τοῦ προσώπου του 99 μόνον Γιάννηδες! ἔκτος τῶν ὀλιγομένων ἐμβρύων, ἅτινα διὰ μαχαίρας ὡς διὰ χειρὸς μάϊας, ἐξέβαλεν ἐκ τῆς κοιλίας Χριστιανῶν γυναικῶν. Τὸ καύχημά του αὐτὸ δὲν ἀναφέ-

ρεται διὰ τὴν δειξῆναι τὴν ἰδιαιτέραν προτίμησιν, ἣν ὁ ἀγῶς ἔσχεεν
 τοὺς Γιάννηδες, ἀλλὰ διὰ τὴν δειξῆναι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὅποιον ἔφ
 ἢ κτηνωδία καὶ ἀπανθρωπία του. Προστίθεται δέ, διὰ τὴν γίνῃ ἵσ
 μᾶλλον εὐκολοχώνευτος ἢ κανχησιὰ του, ὅτι καίτοι εἶχε καὶ βῶδια καὶ
 μουλάρια ἐν τούτοις ἠρέσκετο νὰ ἄλωνίξῃ τὰ σιτηρὰ του διὰ χριστιαν
 νοπαίδων τοὺς ὁποίους καθὼς τὰ βῶδια «ἀλυσσίδιαζε» — ὅποια κτηνω
 δία θεῖ μου! — Ἐπιπροσθέτως μία γυνὴ ὀνόματι Ραμανὲ ἦτο εἰς τῶν
 χειρῶν τὴν δύναμιν ἀκατάβλητος. Ἡμιαγρία, ὡς ἦτο, ἦτο ὁ φόβος καὶ
 ὁ τρόμος τῶν Χριστιανῶν. Νήθουσα ἐνῶ ἔβροσκε καὶ βόσκουσα ἐνῶ ἔ
 κλωθε κατήγησεν πρότυπον γυναικὸς ἀγρίας καὶ παντοκλήτορος, ἣς τὸ
 ὄνομα δίδεται σήμερον ἔτι εἰς τὰς κατωτέρας νοητικῶς πλὴν ἰσχυρᾶς
 καὶ ἐργατικᾶς γυναῖκας ἀντιπροσωπευτικώτερον δὲ εἰς τὰ κακόχαρτα,
 καὶ θυληκοῦ γένους ζῶα καὶ δὴ τὰς ἀγελάδας. Παράδειγμα τῆς δυνάμε
 ὡς τῆς φέρεται ὁ ἐν τῇ θέσει «Κουτσοῦνάρα» εὐρισκόμενος λίθος, ὁ
 ζυγίζων 100 ὀκ. κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμοὺς καὶ ὅστις ἀπὸ
 μακρόθεν μετεφέρθη ὑπὸ μόνῃς αὐτῆς. Ἀναφέρομεν προηγουμένως
 ὅτι ἡ πληθὺς ἢ ἡ ἀνδρεία των, ἂν θέλετε ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς οικογενείας
 «Βέρογρη» διὸ καὶ ὅλοι οἱ κατὰ ἕνα οἰονδήποτε λόγον, ἀπωλέσαντες
 τὴν εὐνοίαν τῶν κρατούντων, ὅχι μόνον Σελινιώται, ἀλλὰ ἐν μέρει Κισ
 σαμίται καὶ Κυθωνιᾶναι Τούρκοι εἰς αὐτοὺς ἐστηρίζοντο. Καί πρὸς
 ἀπόδειξιν ἔστω τὸ ἑξῆς: Ἐπὶ Σουμᾶν Πασᾶ κάποιος ἐξ Ἀλυγῶν Τούρ
 κος ἀπόλεσεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Πασᾶ εἰς βαθμὸν νὰ ἀποκεφαλίσθῃ διὸ
 καὶ ἐφρόντισε νὰ ἔχῃ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Λουκιανῶν. Μετέβαινε
 φαίνεται εἰς Χανιά ἵνα ἀπολογηθῆ ἀπηλπισμένος διὰ τὴν ζωὴν του, ὅ
 τε πρὸς στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι εἶχεν ἔξασφαλίσῃ δικηγόρους, Λουκιανούς
 Ἄλλὰ φεῦ! τί τραγικὴ εἰρωνία! Ἐπορεύετο τὴν ὁδὸν τοῦ ὀλέθρου ἄ
 δων καὶ μὲ συγγενεῖς του μέχρι τοῦ Κερῖτου (Πλατανιά) ὅπου ἦτο
 τὸ σημεῖον συναντήσεώς των. διότι ἐκεῖνος μὲν θὰ ἐπορεύετο ἀπὸ
 Κανδάνου πρὸς Ἀποπηγάδι — Ἀλικιανοῦ, ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ Λουκιανᾶ
 διὰ Ποροσελίου — Ἀλικιανοῦ. Ἐνῶ δὲ ἡ ἡμέρα παρήρχετο καὶ οἱ Λου
 κιανοὶ οὐδαμοῦ ἀνεφαίνοντο, μελαγχολικὸς ὁ πρὶν εὐταίριος ὑπόλο
 γος καὶ διὰ τὴν μὴ κλεισθῆ ἔξω τοῦ Φρουρίου ἵππευσεν ἐπὶ τοῦ ἀλόγου
 του καίτοι ἐγνώριζεν ὅτι βαδίζει πρὸς τὸν κρᾶνίου τόπον. Τότε, δῶ
 σασ μιά «βιτσιᾶ» τ' ἀλόγου του, ἤρχισεν νὰ μελωδῆ «μὲ πάθος ψυχῆς
 ἐκλινεύσης» μὲ πάθος ποῦ δίδει ἡ ἀπελπισία τὸ «ἔχετε γιὰ ψηλὰ βου
 νὰ καὶ δροσερὲς μαδάρες.....» Καὶ εἶχε δίκαιον νὰ ἀπελπισθῆ, διότι
 ἐκαρτομήθη. Τοὺς λόγους ὁμοῦς διὰ τοὺς ὁποίους οἱ Λουκιανοὶ δὲν
 ὑπεστήριξαν τὸν προτιμήσαντα αὐτοὺς πελάτην δὲν ἀναφέρει ἢ παρά
 δους ἴσως οἱ λόγοι νὰ εὐρισκῶνται εἰς τὸ ὅτι ὁ Σουμᾶν Πασᾶς ὑπεστή
 ριζε πολὺ τοὺς Χριστιανούς εἰς τὰς βίαιοπραγίας καὶ ἀθαιρεσίας τῶν
 κατομαθημένων Τούρκων. Ἴσως ὑποτεθῆ ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν Λουκιανῶν
 Τούρκων ἦτο ἀπόρροια τῆς ἰσχύος Λουκιανοῦ τίνος βαθμοῦχου. Αὐτὸ
 ἀποκλείεται καθότι ἡ ἰσχὺς διετηρήθη ἐπὶ πολὺ καὶ μᾶλλον πιθανὸν
 φαίνεται ὅτι προήλθεν ἐκ τῆς αἴγλης μεθ' ἣς ὑπὸ τοῦ λαοῦ περιεβλή
 θησαν λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς των ὅχι μόνον τῶν Τούρκων τῆς Μονῆς καὶ

τοῦ Σέμπρωνα περιφήμων καὶ τῶν διὰ τὴν βάρβαρον ἀνδρείαν των, ἀλλὰ καὶ τῶν Βεργέρηδων, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἦσαν μισητοὶ. Μὲ τὴν κατάρρευσιν τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἐν Κρητῇ κατέρρευσαν καὶ τὰ Λουκιανά. Ἔνας—ἕνας οἱ Τούρκοι ἔφευγαν. Ἔνας—ἕνας ἐπώλει τὰς περιουσίας τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἠγόρασεν καὶ ἐξήτει ἀσφαλέςτερον καταφύγιον, πρῶτα εἰς τὴν Κάνδανον, ὕστερον εἰς τὰ Χανιά καὶ τέλος.....εἰς τὴν κόκκινη μηλιά τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως Καὶ οὕτω τὰ Λουκιανά περιέπεσαν καὶ πάλιν εἰς ἀφάνειαν ἀριθμοῦντα σήμερον μόλις 7 οἰκογενείας.

Ἰούλιος 1928

Ι. Ε. Μαθουδάκης

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

(Ἐπὶ τῶν εἰς διπλοῦν πεμπομένων ἡμῖν βιβλίων.)

Louis Roussel. Callimaque Hymne a Zeus. Montpellier 1928.

Ὁ Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος (310-240) ἐκτός τῶν 74 ἐπιγραμμάτων του τὰ ὅποια ἔχομεν ἀφῆκε καὶ ἕξ ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ καὶ ἐλεγείας. Ὁ κ. Roussel δημοσιεύει τὸν ὕμνον τοῦ Καλλίμαχου πρὸς τὸν Δία, ἐπιφέρων διορθώσεις εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Cahen. Ἐπακολουθεῖ μετάφρασις τοῦ ὕμνου εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ ὑπόμνημα εἰς τὸ ὅποτον αἰτιολογοῦνται καὶ αἱ διορθώσεις.

Εἰς τὸν ὕμνον τοῦ Διὸς, ἐκτός τῆς ἀρχαϊζούσης γλώσσης τοῦ ξηροῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ, ἀξιοπαρατήρητος εἶναι καὶ ἡ μυθολογία. Ὁ ποιητὴς θέλων νὰ ὑμνήσῃ τὸν Δία εὕρισκεται ἐν ἀδελαιότητι μὴ γνωρίζων τίνα νὰ προσφωνήσῃ τὸν Λυκαῖον ἢ τὸν Λικταῖον, τὸν Κρήτα ἢ τὸν Ἀρχαδα. Καὶ ἐπειδὴ εἶτε δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἡμεῖς σήμερον περὶ τῆς συνταυτίσεως τῶν κατὰ τόπους λατρευομένων θεοτήτων εἰς τὴν κυριαρχοῦσαν μορφήν, εἶτε ἐπειδὴ δὲν τὸν συνέφερε νὰ προβῇ εἰς τοιοῦτου εἶδους ἀντιποιητικὰς ἐξηγήσεις συνδέει τὰς παραβόσεις εἰς ἓνα μῦθον. Κατὰ τοῦτον ἡ Ρέα καταληφθεῖσα διὰ τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν μετέβη εἰς ἀναζήτησιν ποταμοῦ διὰ νὰ πλύσῃ καὶ τὰ σπάρραγμα καὶ τὸ σῶμα τοῦ νεογενήτου θεοῦ. Ἡ Ἀρκαδία ἦτο τότε ἀνυδρὸς καὶ ἡ Ρέα ὑψώσασα τὰς χεῖρας τῆς τὴν ἐκτύπησε φωνάζουσα:

«Γαῖα φίλη, τέκε καὶ σύ· Τεαῖ δ' ὠδίνες ἐλαφραί.»

τὸ ὅποτον ὁ κ. Roussel μεταφράζει:

«Terre amie, à ton tour d'enfanter: à toi les douleurs en sont légères!».

Ἡ Ἀρκαδία ἐγέμισε νερά. Ἡ Ρέα ἔδωκε εἰς τὴν θεὰν Νέδην τὸν Δία διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς Κρήτην, διὰ τὰς ὑπηρεσίας τῆς δὲ ὠνόμασε τὸ νεοφανέν ὕδωρ «Νέδην παταμόν». Οὕτω ὁ Ζεὺς ἦλθεν εἰς Κρήτην, ὅπου τὰ ἄλλα εἶναι γνωστά.

Παρητηρήθη ὅτι μῦθοι πολὺ γνωστοὶ καὶ ἀπεκρυσταλωμένοι σήμερον, εἶχον καὶ ἄλλας ἐκδοχὰς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκτός τοῦ παραδείγματος τούτου, πρόχειρον ἔχω καὶ τὸν 15^{ον} ὕμνον τοῦ Βακχυλίδου εὐρεθέντα, τὸ 1896 ἔπου ἀλλέως ὁ ποιητὴς διηγῆται τὰ περὶ Θησέα καὶ Μίνωα.

Πολὺ ὀρθῶς παρητηρήθη ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Νεοελληνικὰ γράμματα» τοῦ Ἡρακλείου (*) ὅτι ὁ κ. Roussel δὲν ἀπέδωκε καλὰ τοὺς

(*) διελίον 19-20 σ. 946

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐκδίδεται δὶς, τρεῖς ἢ τετράκις τοῦ ἔτους.

Συνδρομαὶ προσπληρωτέαι

Ἑσωτερικοῦ δρ. 50. Ἐξωτερικοῦ δολλάριον 1.

Ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ βιβλιοθήκης ἐπιτροπὴ

Τακτικὰ μέλη: **Ν. Β. Τομαδάκης** εἰσηγητῆς

Εὐστ. Ν. Φουντουλάκης

Φωφῶ Μιτσοτάκη

Κ. Ν. Βελιάκης βιβλιοθηκάριος

Ἄλ. Κουτσουδάνικis γραμματεὺς

Μέλη πρόεδροι **Μιχ. Ν. Ράπτης**

Σπ. Θεοτόκης Μυλοποταμίτης

Διαχειριστῆς : Ὁ ἐκάστοτε Ταμίης τοῦ Συλλόγου

Διεύθυνσις : Κρητικὸν Φιλολογικὸν σύλλογον Χανιά.

στίχους 8 καὶ 9 «καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα, σεῖο Κρήτες ἐτεκνήναντο» μεταφράσας «Il existe de toi un tombeau et ce sont les Cretois qui ont l' édifice» Οἱ Κρήτες δὲν ἔκτισαν τάφον τοῦ Διὸς ἀλλ' ἐδείκνυον τάφον τοῦ Διὸς. (**). Τὸ τοῦ στίχου 9 «Κρήτες ἀεὶ ψεύσται» ἀναφέρει καὶ ὁ Ἄπ. Παύλος ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ (1,12) «Εἰπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης. **Κρήτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί.**» Ὁ στίχος οὗτος τοῦ Ἐπιμενίδου θὰ ἦτο πολὺ γνωστὸς καὶ ἡ ἀρχὴ του παροιμιώδους (βλέπε ὅσα περὶ τούτου ἔγραψεν ὁ Μ. Βερνάρδος Ἱστορία τῆς Κρήτης Ἀθήναι 1846) καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην παροιμιωδῶς ἔλαβεν ὁ Καλλιμάχος.

N. B. T.

(**) Ὁ Εὐδήμερος (περὶ τὸ 300 π.Χ.) ἐπειράτο μετὰ τέχνης καὶ ἐπιμονῆς νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ θεοὶ ἦσαν θνητοὶ ἀποθανατισθέντες. Βάσιν τῆς ἀθέου του θεωρίας, τὴν ποίαν ἠσπάσθη ὁ Λατίνος ποιητῆς Ἐννιος εἶχε τὴν ἐν Κρήτῃ δοξασίαν ὅτι ὁ Ζεὺς ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ. Ὁ τάφος του ἐδεικνύετο ἔχων ἐπιγραφὴν:

Ἔδε θανῶν καίται Ζεὺς ὄν Δία κικλήσκουσι.

Καὶ ἠθέλησαν μὲν τινες νὰ δικαιολογήσουν τὸ πρᾶγμα, γεγονόςδες ὅμως εἶναι ὅτι καὶ μετὰ τὴν ταῦτισιν τῆς Κρητικῆς μετὰ τῆς Ὀλυμπιακῆς μυθολογίας, ἔμεινεν ἐν Κρήτῃ ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ Ζεὺς ἔζησε καὶ ἀπέθανεν. Παράβαλε ὡς πρὸς τοῦτο καὶ Ψυλάκη Ἱστορία τῆς Κρήτης Α' 454-457.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Ἀνταλλάσσομεν τὸ δελτίον μας μὲ τὰ ἐξῆς περιοδικὰ
καὶ ἑφημερίδας 1928

Α' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΘΗΝΩΝ Ἐλεύθερον Βῆμα. Μεγάλη ἡμερησία ἑφημερίς. Ὀδὸς Σταδίου 31. Ἰδιοκτῆτης Δ. Λαμπράκης. **Κωσταντινούπολις** ἑβδομαδιαία ἑφημερίς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀτατολῆς. Ἰδιοκτῆται Κ. Γ. Μακρίδης καὶ Α. Ι. Αἰγίδης. Ἀκαδήμου 12. **Φῶς τοῦ Λόγου** Ὁρθόδοξος Χριστ. Ἐφημερίς ἐκδιδομένη τὴν 1ην καὶ 15ην ἐκάστου μηνός. Χαρ. Τρικούπη 9. **Φωνὴ τῆς Κρήτης** ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Κρητῶν (ἑβδομαδιαία). Διευθυντῆς Μίνως Κ. Ἀνδρουλιδάκης. Καποδιστρίου 36. — **Ὁ Φίλος τοῦ Λαοῦ.** Ἐφημερίς ἀνεξάρτητος, διοικουμένη ὑπὸ ἐπιτροπῆς. Κουντουριώτου 23. —

ΚΕΡΚΥΡΑΣ Δύναις. Διευθυντῆς Δ. Ζαφειρόπουλος. **ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ Νέξ** ἑφημερίδες, ἡμερησία. Ἰδιοκτῆτης ἢ Κρητικὴ ἐκδοτικὴ εἰσαίρεία. Ἡ Ἰδὴ ἡμερησία Διευθυντῆς Μιχ. Μαρνελάκης. —

ΡΕΘΥΜΝΗΣ Ἀστραπὴ ἑβδομαδιαία, Ἰδιοκτῆτης καὶ συντάκτης Στ. Δρακάκης.

ΧΑΝΙΩΝ Ἡμερησία : **Κήρυξ** διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτῆτης Κ. Μητσοτάκης. **Παροκρητῆς** διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτῆτης Ἐμμ. Μπαλατζῆς. **Ἀλήθεια** διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτῆτης Γ. Ζ. Μπριλλάκης. **Ἐσπερινὸς Ταχυδρόμος** διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτῆτης Ἰ. Ἀποκορωνιώτης. **Ἠχώ τῆς Κρήτης** διευθυντῆς Κ. Ἀναγνωστάκης.

Μὴ ἡμερησία : **Ἡμερησία Νέξ** διαχειριστῆς Ἀντ. Μπορτολῆς. **Ἐφεδρικός Ἀγὼν** διευθυντῆς ἰδιοκτῆτης Κ. Μαριδάκης.

Β' ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΘΗΝΩΝ Νέξ ἐποχὴ ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις πολιτικῆ, οικονομολογικῆ καὶ ἐπιστημονικῆ. Ἰδιοκτῆτης Ἰ. Ἡρ. Μάλλωσις. Σταδίου 24. **Ἀγροτικὴ Ζωὴ** μηνιαίον. Διεύθυνσις : Ἐλ. Ε. Πολιτάκης. Καλλιμώτου 15. **Ἑλληνικὴ ἐπιθεώρησις** μηνιαίον. Διευθύντρια Εὐγενία Ζωγράφου Μενάνδρου 83. — **Ὁ Προκτικὸς Ἰατρὸς** μηνιαίον. Διεύθυνσις Σπ. Ν. Ο'κονόμου. Σκουφᾶ 26. **Κλινικὴ** ἑβδομαδιαία ἱατρικὴ ἐπιθεώρησις. Διευθυντῆς Δ. Ἰ. Ὁρφανός Ἀγ. Κων)τίνου 12. — **Διάλεξις** ἐκδιδομένη καὶ 15 καὶ 30 ἐκάστου μηνός.

Ἰδρυτής καὶ Διευθυντής Διον. Βλαχογιάννης. Σταδ. Φέξη 80. Ὁ Ἀγῶνας τῆς γυναικῆς 15ῆήμερο Δελτίο γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναικῆς Σταδίου 24. **Μεγάλη Σερβικιστικὴ καὶ Ναυτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεύει** εἰς ἑβδομαδιαία φυλλάδια. Πειραιῶς 27. Ἀγροτικὸς Ταχυδρόμος Διευθυντής Ἄριστ. Μουράτογλης. Σταδίου 33. **Θεολογία** Περιοδικὸν ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν πρόνοια ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοστόμου ὁδὸς Σταδίου 44. **Χριστοκρατία** διμηνιαίον. Πύρρωνος 12. **Λόγοι Ζωῆς** μηνιαίον Προαστείου 36. **Ζωή** θρησκευτικὸν ἑβδομαδιαίον φύλλον. Ἰπποκράτου 189. **Καινὴ κτίσις θρησκευτικὴ** ὁδὸς Γενναδίου 7 — **Περθευῶν** εἰκονογραφημένον μηνιαίον Ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικόν. Διευθυντής Ἀγ. Ράλλης Σάμου 72. — **Ραδάμανθυς** εἰκονογραφημένη ἐγκυκλοπαιδικὴ ἐπιθεώρησις. Ἰδρυτής Διευθυντής Ἑλ. Παπαγιαννάκης. Ἐπώνυμον 24. —

ΖΑΚΥΝΘΟΥ Αἱ Μούσαι φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν 15ῆήμερον ἰδρυτής καὶ Διευθυντής Λ. Χ. Ζῶνης. Ἴόνιος Ἀνθολογία μηνιαίον ἱστοριοφιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν περιοδικόν. Διευθύντρια Μαρ. Μινώτου. —

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ Τὸ Φῶς 15ῆήμερον ἐκπαιδευτικὸν περιοδικόν. Διευθυντής Στ. Ἀλοῖζος. **Νοελληνικά Γράμματα** μηνιαίον λογοτεχνικὸν περιοδικόν. Διευθυντής Γιάννης Μουρέλλος.

ΠΕΙΡΑΙΩΣ Γλαυκα Φιλολογικὴ καὶ Καλλιτεχνικὴ Ἐπιθεώρησις. Ἰδρυτής Διευθυντής Βασίλειος Λαμπρλίσιος.

ΡΕΘΥΜΝΟΥ Προμνηθεὺς ὁ Πυρφόρος 15ῆήμερον ἐκπαιδευτικὸν περιοδικόν. Διευθυντής καὶ ἰδιοκτήτης Γ. Δ. Δαφέρμος.

ΧΑΝΙΩΝ Χριστιανικὸν Φῶς 15ῆήμερον θρησκευτικὸν ἰδρυθὲν ὑπὸ Ἀγαθαγγέλου Νινολάου ἐπισκόπου καὶ ἐπιμελεῖα αὐτοῦ ἐκδιδόμενον. **Νέα Ζωή** ἠθικοθρησκευτικὸν δεκαπενθήμερον. Διευθυντής Γ. Κ. Φρατζεσκάκης.

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά περιοδικὸν σύγγραμμα ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον πρόνοια τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρ. Βλάχου.

ΚΕΡΚΥΡΑΣ Ἅγιος Σπυρίδων ἐκδίδεται τρεῖς τοῦ μηνός. Ἀρχισυντάκτῆς Παρ. Πολάκης.

ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ἄγροτικὴ αὐγὴ, ὄργανον Παμμεσηνικοῦ Γεωπονικοῦ Συνδέσμου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Ὁ Πάντασιος (Πατριαρχικόν) ἐκδίδεται κατὰ Πέμπτην. **Παναγιώπειτα** ἐκδίδονται: κατὰ Σάββατον ἀπὸ τὰ «Γράμματα» περιοδικὸν γιὰ παιδιὰ, ἐφήβους καὶ κορίτσια. Ἐρευνα μηνιαίον. Ραμπλίου 18, Διευθυντής Ἀγγλ. Κασιγόνης Ἀλεξανδρικὴ Τέχνη. μηνιαίον διευθύντρια Ρίκα Σεγκοπούλου 10 Rue Lepsius.

MONTRELLIER Libre Διευθυντής L. Roussel.

CHICAGO Ἡ σύγχρονὴ Σκέψη. Πανελληνία ἐπιθεώρησις Λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ. 831 Harrisss St. Chicago. u. s. a.

Σημειώσεις. "Όσα ἢ βιβλιοθήκη μας δὲν ἀποκτᾶ δι' ἀνταλλαγῆς ἀλλὰ διὰ δωρεᾶς ἢ ἀγορᾶς δὲν ἀναγράφομεν. Ἀναγγέλλομεν ἀποκλειστικῶς ὅσα μας στέλλονται.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ (1928)

Δημ. Σάββα Εἰς μνήμην τοῦ Βύρωνος. Ἀθῆναι.

Ἀχ. Αἰμιλιανίδου. Μεταπολεμικὸς ἀνθρωπισμὸς ("Ἐρευνα).

Ἀλεξάνδρεια δρ, 7.

Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Σειρὰ νέα. Τόμος Α' τεῦχος Α' Ἀθῆναι.

M. Hollebegue Ἡ προϊστορικὴ ἀνθρωπότης. Κοραῆς, Ἀθῆναι.

» » Ἡ ἀρχαία Ἰνδική. Κοραῆς, Ἀθῆναι.

Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία. τόμος Ε' Ἀθῆναι

Ἐλευθερουδάκι Ἐγκυκλ. Λεξικόν. τόμος Γ. Ἀθῆναι

Νίκτας Παπαθανασίου. τῆς Μοίρας τὰ γραμμενα. τόποις α.

Μπορτολή. Χανιά.

Σ Η Μ Ε Ι Ο Σ Ε Ι Σ

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμφανισέως του τὸ Δελτίον τῆς βιβλιοθήκης μας ἐπεδλήθη. Πλῆθος συγχαρητηρίων καὶ ἐπιδοκιμασιῶν ἤλθε νὰ συνοδεύσῃ τὸ ἔργον μας. Ἐξησφαλίσθη προσέτι συνεργασία πρῶτων ἐγυωμένων διὰ τὴν καλὴν ἀπὸ ποιότητος ὕλης ἐμφάνισιν τοῦ Δελτίου. Ἐν τούτοις τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως ὑπερβάλλουν τόσον τὰ πενιχρὰ ἔσοδα ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ ὁ Σύλλογος εἰς τὰς κατάστασις ἐξακολουθήσῃ νὰ διακόψῃ τὴν ἐκδοσιν. Κατάπληξιν μᾶς κάμνει τὸ γεγονός ὅτι ἄνθρωποι λαβόντες καὶ κρατήσαντες τὸ πρῶτον τεῦχος ἐπέστρεψαν τὸ δεῦτερον τρίτον χωρὶς νὰ ἐπιστρέψουν τὸ πρῶτον, ἄλλοι δὲ κρατήσαντες τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ἢ καὶ τὰ δύο προσποιούνται ὅτι δὲν τὰ ἔλαβον. Δὲν γνωρίζομεν ἂν τοῦτο γίνεται καὶ ἄλλαχού. Ἐδῶ ὅμως ὅλοι εἶναι πρόθυμοι νὰ ἐπαινέσουν μίαν καλὴν προσπάθειαν ὀλίγοι ὅμως νὰ ἐνισχύσουν αὐτὴν ἀποτελεσματικῶς. Σημειωθῆτω ὅτι οὔτε ἡ ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ βιβλιοθήκης ἐπιτροπὴ ἀμείβεται οὔτε ἡ συνεργασία πληρώνεται. Ἐὰν ὁ σύλλογος ἀντίκρυζε καὶ τοιαύτας δαπάνας, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐξέδιδε τὸ τεῦχος.

Δημοσιεύομεν μερικὰ ἀποσπάσματα κρίσεων διὰ τὸ «Δελτίον» μας.

«Ἐπὶ τούτοις μετὰ τὰ συγχαρητήριά μου ἔκτεσθω τὸν Κύριον ὅπως τὸ περιοδικὸν συνεχίσῃ τὴν ἐπωφελεῖ καὶ ἀξιόλογον καθ' ἕλα δρᾶ-

σιν του πρὸς τιμὴν καὶ τῶν τὴν πρωτοβουλίαν συλλαβόντων καὶ τῆς
δλῆς Κρήτης».

† Ὁ Ἱεροσητείας Ἀμβρόσιος

(ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Σύλλογον)

«Συγχαίρω ὑμῖν διὰ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὰς εὐγενεῖς προσ-
παθείας διὰ τὴν πολύπονον καὶ σοφὴν ἐξέτασιν καὶ διὰ τὴν μεθ' ὑπο-
μονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως περισυλλογὴν ὧσων ἐγράφησαν περὶ Κρήτης,
ἣ ὁποία ἔχει ἀνάγκη φιλολογικοῦ μνημείου ἀνταξίου τῆς ἀπὸ πάσης
ἀπόψεως ἀποστολῆς τῆς»

† Ὁ Πέτρος Διονύσιος

(ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Σύλλογον)

Σὰς συγχαίρω, ἀξιότιμοι κύριοι, διὰ τὸ θάρρος νὰ ἐκδόσῃτε τὸ
περιοδικὸν χωρὶς τὴν βοήθειαν οὐδενός καὶ σὰς εὐχομαι σὺν τῇ χρόνῳ
νὰ καταστῇ τοιοῦτον δι' ἰδίων δυνάμεων ὥστε νὰ γίνῃ ἀληθῆς θησαυ-
ρὸς τῆς Κρητικῆς κυρίως ἱστορίας, ἥτις τόσην ἀνάγκην ἔχει διαφωτί-
σεως καὶ ἡ διαφώτισις τῆς ὁποίας θὰ χάριση λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν
ἐθνικὴν μας ἱστορίαν.

Σπ. Θεοτόκης

Διευθυντῆς ἀρχαίων Ἰονίου Γερουσίας

(ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Σύλλογον)

«Κάτι τέτοιο (σὰν τὸ περιοδικὸν—δελτίον) θὰ εὐχόμεθα γιὰ κάθε
γωνιά Ἑλληνική».

Ἰ. Π. Φωτιάδης

(Περιοδικὸν Ἑλληνικὰ γράμματα Ἀθηνῶν Β' σελ. 39)

«Ἐνα εὖγε στὰ Χανιά ποῦ βγάζουν τὸ λαμπρὸ αὐτὸ περιοδικόν»

(Ἰόνιος Ἀνθολογία τεύχος 14-15 σ. 48)

«Εἰς τοὺς ἐκδότας του ἀρμύζει κάθε ἐπαινος γιὰ τὴν εὐγενῆ τους
προσπάθειαν νὰ δημιουργήσουν σὲ μιὰ ἐπαρχίᾳ ἓνα τέτοιο ἐκλεκτὸ καὶ
πολύτιμο γιὰ τὸν τόπο περιοδικόν».

(περιοδικὸν «Παρθενῶν» Ἀθηνῶν σ. 161)

Ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους συνεχίζονται εἰς τὸ δελτίον μας δύο
ἐκλεκτὰ φυσιογνωμίαι τῆς Κρήτης. Ὁ σοφὸς Γυμνασιάρχης κ. Γε-
νεράλις, τοῦ ὁπίου τὰς συμβολὰς εἰς τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν δύνανται
νὰ ἴδωσιν οἱ ἀναγνώσται εἰς τὰς διβλιογραφίας μας, καὶ ὁ ἀρχιμανδρί-
της Ἀγαθάγγελος Ξηρουχάκης ἐκδότης τοῦ «Κρητικοῦ—Πολέμου»
καὶ ἐρευνητῆς τῶν Ἑνετικῶν ἀρχαίων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α' ΤΟΜΟΥ

